

OSOBY

JUDr. TORVALD HELMER

NORA, jeho žena

MUDr. HENRIK RANK

KRISTINA LINDOVÁ

JUDr. NILS KROGSTAD

HELMEROVY TŘI MALÉ DĚTI

ANNA MARIE, chůva

SLUŽEBNÁ

MĚSTSKÝ POSLUHA

Odehrává se v Helmerově bytě.

PRVNÍ DĚJSTVÍ

Příjemně a vkusně, leč nikoliv draze zařízený obývací pokoj. Vpravo v pozadí dveře do předsíně, další dveře, v pozadí vlevo, vedou do Helmerovy pracovny. Mezi těmito dvojími dveřmi stojí klavír. Uprostřed stěny vlevo dveře, kus od nich okno. Poblíže okna kulatý stůl s křesílky a malou pohovkou. V pravé boční stěně poněkud hlouběji dveře, u téže stěny, víc v popředí, kachlová kamna, několik křesílek a houpací židle. Mezi kamny a postranními dveřmi stolek. Na stěnách mědirytiny. Etažerek s porcelánovými soškami a podobnými předměty; knihovnička s umělecky vázanými knihami. Na podlaze koberec, v kamnech zatopeno. Zimní den.

(Z předsíně se ozve zvonek, za chvíli je slyšet, že někdo otvírá. Do pokoje vejde Nora a spokojeně si prozpěvuje. Je v kabátě, nese spoustu balíčků, jde ke stolku vpravo a balíčky na něj odloží. Dveře do předsíně nechá za sebou otevřené, takže vidíme městského posluhu. Donesl vánoční stromek a košík, obojí předá služebně, která Noře a jemu otevřela.)

NORA A ten stromek pořádně schovej, Helenko. Děti ho smějí uvidět teprve večer, až bude pěkně ozdobený. *(Vytáhne peněženku. Posluhovi.)* Kolik to bude?

POSLUHA Pět korun.

NORA Tady je desetikoruna. Ne ne, to je v pořádku.

(Posluha poděkuje a odejde. Nora zavře dveře. Odkládá kabát a pořád se spokojeně směje.)

NORA *(vytáhne z kapsy pytlíček s makrónkami a několik jich sní. Pak opatrně přistoupí ke dveřím do manželovy pracovny a poslouchá)* Ano, jsme doma. *(Vrací se ke stolku vpravo a prozpěvuje si přítom.)*

HELMER *(z pracovny)* Copak to tam švitoří? Že by skřivánek?

NORA *(rozbaluje jeden balíček)* Ano, jistě.

HELMER Copak to tam rejdí? Že by veveřička?

NORA Ano!

HELMER A kdypak se nám veveřička vrátila?

NORA Právě teď. *(Strčí pytlík s makrónkami do kapsy a utře si pusou.)* Torvalde, pojď sem, pojď se podívat, co všechno jsem koupila.

HELMER Nerušit! *(Za chvíli otevře dveře a nakoukne dovnitř, v ruce drží pero.)* Koupila, říkáš? Tohle všechno? Takže náš ptáček lehkona byl už si zase vylítl rozhazovat penízky?

NORA Ale no tak, Torvalde, letos už si přece můžeme dovolit aspoň trošku si vyhodit z kopýtko. Tohle jsou první Vánoce, kdy nemusíme šकुdlit.

HELMER No no, moc dopřávat si zase nemůžeme.

NORA Ale jo, trošinku si dopřát už teď sem tam můžeme. Vid' že jo? Aspoň trošilinku, docela nepatrně. Když budeš mít tak ohromný plat a budeš brát takových, ale takových peněz!

HELMER No, od Nového roku. Jenomže peníze dostanu nejdřív po třech měsících, nezapomeň, že se bere čtvrtletně.

NORA No bože. Tak si zatím vypůjčíme.

HELMER Noro! (*Jde k ní a žertem ji zatahá za ucho.*) Že by se lehkomyšlnost už zase utrhla ze řetězu? A co když si dneska vypůjčím deset tisíc, ty je o Vánocích rozfofruješ a mně na Silvestra spadne na hlavu taška a bude po mně.

NORA (*mu položí ruku na rty*) Ale fuj! Takové odporné věci ani neříkej.

HELMER Dobře, dobře, ale co kdyby se něco takového stalo – co potom?

NORA Kdyby se stalo něco tak děsného, bylo by mi úplně fuk, jestli mám nějaké dluhy, nebo ne.

HELMER A co ti lidi, co bych si od nich vypůjčil?

NORA Ti? Prosím tebe, komu na nich záleží! Na cizích lidech.

HELMER Ženská logika! Ne, docela vážně, Noro: moc dobře víš, jaký mám na tohle názor. Žádné dluhy! Nikdy si nepůjčovat! Jak si rodina založí existenci na půjčování a na dlužích, je po svobodě, je to prostě neslušné. Podívej se, táhli jsme to spolu statečně dodnes, tak to snad těch pár neděl, co nám zbývá, ještě vydržíme.

NORA (*jde ke kamnům*) No tak dobře, jak myslíš, Torvalde.

HELMER (*jde za ní*) No no, snad nám skřivánek nebude hned věšet hlavičku. No? Veveříčka trucuje? (*Vytáhne peněženku.*) Noro. Copak to tady asi mám?

NORA (*se rychle otočí*) Penízky!

HELMER Tak vidíš. (*Podává jí několik bankovek.*) No bože, vždyť já vím, že o Vánocích je na domácnost potřeba fůra peněz.

NORA (*počítá*) Sto – dvě stě – tři sta – čtyři sta. Jejej, děkuju, děkuju, Torvaldku. To mi vystačí na dlouho.

HELMER No, to tedy doufám.

NORA Jistě, jistě. Tak pojd', ukážu ti, co všechno jsem koupila. A jak levně! Heleď, tady je nové oblečení pro Ivarka – a šavlíčka. A tady koníček a trubka pro Bobíka. No a tady panenka a postýlka pro panenky, to je pro Emilku. Vidíš, jak je to skromné, ale ona to stejně za chvíli roztrhá a zničí, tak co. A tady mám látku a šály pro služky. Anna Marie by toho měla dostat víc, když už je u nás tak dlouho.

HELMER A co tady ten balíček?

NORA (*zaječí*) Ten ne, Torvalde, to uvidíš až večer!

HELMER Jo ták. No, ale teď mi pověz, ty naše marnotratnice malá, co by sis asi tak přála ty, jako pro sebe.

NORA Ale co! Pro sebe? Já nic nechci.

HELMER Jakkak by ne. Jen mi to hezky pověz. Víš, něco rozumného, co by sis tak nejspíš přála.

NORA Ne, já vážně nevím. A vlastně jo. Torvalde –

HELMER No?

NORA (*ho bere za knoflíčky; nedívá se na něho*) Jestli mi chceš něco dát, tak bys mohl – mohl bys mi –

HELMER No tak, ven s tím.

NORA (*vyhrkne*) Mohl bys mi dát peníze. Jenom, kolik bys tak mohl postrádat. A já si za ně potom někdy něco koupím.

HELMER Ne, tak tohle, Noro –

NORA Ba jo, Torvalde, prosím tě o to, udělej to tak. Zabalím si je do krásného zlatého papíru a pověsím si je na stromek. To by byla legrace, ne?

HELMER Jakkak říkáme u nás těm ptáčkům, co rozhazují penízky, co?

NORA No jo, lehkona byl, já vím. Ale stejně – pojd', uděláme to tak, Torvalde, aspoň budu mít čas pořádně si rozmyslet, co bych tak nejspíš potřebovala. No, není to snad rozumné? Co?

HELMER (*se usmívá*) To jistě je. Nebo bylo by, kdybys dokázala ty peníze, co ti dám, udržet a opravdu si za ně pro sebe něco koupila. Jenže to všechno nakonec stejně zase padne na domácnost a bůhvíjaké zbytečnosti, a já budu muset zase klopat.

NORA Ale Torvalde –

HELMER To nemůžeš popřít, Norinko moje malá. (*Položí jí ruku kolem pasu.*) Lehkonabýlek je ptáček milý, ale stojí hrozných peněz. To by člověk nevěřil, jaký je to drahý špás, vydržovat si ptáčka lehkona bylka.

NORA Ale fuj, jak můžeš vůbec něco takového říct? Vždyť já šetřím, jak umím.

HELMER (*smích*) No právě. Jak umíš. Jenže holt neumíš.

NORA (*si prozpěvuje a pobaveně se usmívá*) Jo jo, Torvaldku, kdybys tak věděl, co my skřivánci a veveříčky máme výdajů.

HELMER Ty jsi ale stejně zvláštní stvoření. Úplně jako býval tvůj otec. Pořád někde sháníš peníze, ale jak je máš, tak se ti nějak jako rozutečou mezi prsty; nikdy nevíš, kam se podějou. No co, musí tě člověk brát takovou, jaká jsi. Máš to prostě v krvi. Kdepak, tohle se holt dědí, má milá.

NORA Jo, kdybych tak byla po tátovi podědila ještě víc vlastností.

HELMER To já bych tě zase nechtěl jinou, než jaká jsi, ty můj milý skřivánek zpěvavý. Ale poslyš – tak mě tak napadá – vypadáš dneska tak nějak – nějak – jak bych to řek – no, podezřele –

NORA Opravdu?

HELMER No jistě. Podívej se mi hezky zpřímá do očí.

NORA (*se na něho dívá*) No?

HELMER (*pohrozí prstem*) Že by byla mlsná tlamička dneska ve městě něco slupla?

NORA Prosím tě, jak tě něco takového může vůbec napadnout.

HELMER Opravdu si mlsná tlamička nezašla jen tak na skok do cukrárny?

NORA Ne, já tě ujišťuju –

HELMER Ani si nelízla zavařeninky?

NORA No, to už vůbec ne.

HELMER Ani nějakou tu makrónku si neschroustla?

NORA Ne, Torvalde, opravdu ujišťuju tě –

HELMER No no no, vždyť já samozřejmě jen tak žertuju –

NORA (*jde ke stolku vpravo*) Jak by mě vůbec mohlo napadnout udělat něco, co si nepřeješ.

HELMER Ne ne, vždyť já vím; nakonec, dalas mi slovo – (*Jde k ní.*) No, tak si ty svoje vánoční tajnůstky nech hezky pro sebe, Norinko moje milá. Stejně dneska večer vyjdou na světlo boží, až rozsvítíme stromek, vid'?

NORA Doufám, že jsi pozval doktora Ranka.

HELMER Ještě ne. Ale vždyť to není ani třeba, je přece samozřejmé, že bude večeřet s námi. To víš, že ho pozvu, až teď dopoledne přijde. Taky jsem objednal dobré víno. Ani nevíš, jak já se na ten večer těším.

NORA Já taky. A děti jakou budou mít radost.

HELMER Stejně je to nádherný pocit, když si člověk uvědomí, že má zajištěné, definitivní postavení; že má pořádný příjem. No, vid', není to příjemné pomyšlení?

NORA Ohromné!

HELMER Pamatuješ? Ještě minulé Vánoce? Tři neděle ses každý večer zavírala a dlouho přes půlnoc jsi dělala ozdoby na stromek a já nevím co všechno, abys nás překvapila. Větší nudu snad v životě nepamatuju.

NORA Tak to já jsem se tedy vůbec nenudila.

HELMER (*úsměv*) Ale moc slavně to nakonec nedopadlo, co?

NORA Už zase si ze mě budeš kvůli tomu utahovat? Můžu já za to, že tam proklouzla kočka a všechno mi to rozcupovala na hadry?

HELMER To víš, že ne, ty chudinko moje malá. Mělas tu nejlepší vůli a všem jsi nám chtěla udělat radost, a o to jde. Ale stejně je dobře, že jsou ty chudé časy za námi.

NORA Aby ne, nádhera to je.

HELMER Teď už tady nemusím vysedávat sám a nudit se tu. A ty si nemusíš namáhat očička a ručičky –

NORA (*zatleská*) Vid' že ne, Torvalde, to už nemám zapotřebí. Panebože, to je ale nádhera! (*Zavěsí se do něho.*) Já už jsem vymyslela, jak si to všechno zařídíme, tak poslouchej, povím ti to. Jak bude po Vánocích – (*Z předsíně je slyšet, že někdo zvoní.*)

Někdo jde. (*Začne uklízet věci.*) To je ale otrava.

HELMER Prosim tě, pro návštěvy nejsem doma, nezapomeň!

SLUŽEBNÁ (*ve dveřích*) Je to nějaká cizí paní –

NORA Tak ať jde dál.

SLUŽEBNÁ (*Helmerovi*) A zároveň přišel pan doktor.

HELMER Šel rovnou ke mně?

SLUŽEBNÁ Ano, prosím.

(*Helmer se vrátí do své pracovny. Služebná uvede paní Lindovou, oblečenou v cestovním, a zavře za ní dveře.*)

LINDOVÁ (*zakřiknutě a poněkud váhavě*) Nazdar, Noro.

NORA (*nejistě*) Dobrý den.

LINDOVÁ Ty mě asi nepoznáváš.

NORA Ne. Tedy, nevím tak docela – vlastně jo, myslím, že – (*Vyhrkne.*) Ale jistě! Kristino! Jsi to opravdu ty?

LINDOVÁ Ano, jsem to já.

NORA Kristinko! A já tě nepoznala! Jak jsem taky mohla – (*Tišeji.*) Ty ses ale změnila, Kristino!

LINDOVÁ Už asi ano. To víš, devět deset dlouhých let –

NORA Tak dlouho že už jsme se neviděly? No, už to tak bude. Těch posledních osm let, to byly šťastné časy, víš? A ty jsi teď přijela do města. Takhle v zimě a takovou dálku. To jsi tedy statečná holka.

LINDOVÁ Dorazila jsem dneska ráno.

NORA Chceš se o Vánocích trochu povyzazit, co? To je ale prima. Uvidíš, jak si budem užívat! Ale prosím tě, tak se přece svlíkni. Snad ti není zima? (*Pomáhá jí.*) Ták, a teď si sedneme pěkně ke kamnům. Ne, tady, do lenošky. A já si sednu na houpací židli. (*Vezme ji za ruce.*) Ano, tak je to správně, teď už máš zase tu svou starou tvář. To jen v tu první chvíli jsem – Ale trochu bledší tedy jsi – a taky jsi zhubla.

LINDOVÁ A moc a moc zestárla.

NORA No, to taky, možná trošinku, ale jen úplně nepatrně, vůbec ne moc a moc. (*Najednou se zarazí a zvažní.*) Bože můj, jsem já to ale hlava, sedím tady s tebou a plácám nesmysly! Kristinko moje, můžeš mi to vůbec odpustit?

LINDOVÁ Jak to, co?

NORA (*tiše*) Kristinko, ty chudinko moje, vždyť tobě umřel muž.

LINDOVÁ No, už jsou to tři roky.

NORA Vždyť já vím, četla jsem to tenkrát v novinách. Věř mi, Kristinko, pořád jsem si říkala, musím jí napsat, ale nějak jsem to pořád odkládala, pokaždé mi do toho něco přišlo.

LINDOVÁ Ale Norinko, vždyť já to chápu, jako bych to neznala.

NORA Ba ne, byla to ode mě ohavnost. Chudinko, co ty jsi všechno prodělala. – A on ti opravdu nic neodkázal, abys měla z čeho žít?

LINDOVÁ Ne.

NORA A děti žádné?

LINDOVÁ Ne.

NORA Takže vůbec nic nezbylo?

LINDOVÁ Dokonce ani trocha smutku, stesku, jako nějaké pouto.

NORA (*na ni nevěřičně zírá*) Ale Kristinko, jak je to možné?

LINDOVÁ (*se těžce usměje a pohladí ji po vlasech*) No to víš, i to se někdy stává.

NORA Zůstat takhle sama. To musí být ale příšerný život. To já mám tři nádherné děti. No, teď ti je zrovna nemůžu ukázat, jsou venku s chůvou. Ale musíš mi to všechno hezky povědět.

LINDOVÁ Ba ne, radši povídej ty.

NORA Ne, ne, začni ty. Dneska nebudu sobecká. Dneska budu myslet jenom na tebe. Ale jedno ti říct musím. Už víš, jaké nás potkalo obrovské štěstí?

LINDOVÁ Ne. Jaké?

NORA Představ si, že manžel se stal ředitelem Akciové banky.

LINDOVÁ Tvůj muž? To je ale štěstí –!

NORA No, vid'! To víš, advokát, to je dost nejisté, zvlášť když je někdo ochoten brát jen čisté a slušné kauzy. Jako Torvald, přirozeně. V tom jsem ovšem byla vždycky plně na jeho straně. Dovedeš si představit, jak se těšíme? V bance nastupuje hned po Novém roce a bude mít ohromný plat a ještě vysoké dividendy. Konečně budeme moct žít úplně jinak než dřív – přesně tak, jak budem chtít. Ach, Kristinko, já ti jsem tak šťastná a je mi tak lehké u srdce! Je to nádhera, takhle mít spoustu peněz a nemuset si pořád dělat starosti. Vid'?

LINDOVÁ No, musí to být opravdu nádhera, mít aspoň na to nejnnutnější.

NORA To ne, nejen to nejnnutnější, já myslím opravdu fůru, fůru peněz!

LINDOVÁ (*se usměje*) Noro, Noro, ty jsi ještě pořád nedostala rozum? Ve škole jsi taky bývala taková marnotratnice.

NORA (*se tiše směje*) No jo, Torvald říká, že mi to zůstalo dodneška. (*Zahrozí prstem.*) Jenže „Noro, Noro“ není zase takový blázen, jak si všichni myslíte. – Kdepak, my jsme tedy opravdu neměli na rozhazování. Museli jsme pracovat oba dva.

PÍ.LINDOVÁ Ty taky?

NORA No to víš, v mém případě to byly maličkosti, ruční práce, nějaké to háčkování a tak – (*Prohodí mimochodem.*) No a taky jiné věci. To snad víš, že když jsme se vzali, odešel Torvald z ministerstva? Naději na postup neměl, no a potřeboval přece jen vydělávat víc než za svobodna. Jenže se první rok potom strašně nadřel, to víš, nejrůznější vedlejší výdělky, tak nastavoval dny ráno i večer. No, nevydržel to a nakonec vážně onemocněl, bylo to smrtelné. A doktoři řekli, že musí na jih.

LINDOVÁ No jo, vždyť vy jste byli celý jeden rok v Itálii, vid'?

NORA No právě. A nebylo to jen tak, to mi věř. Zrovna se nám narodil Ivar, no ale odjet jsme museli. Krásná cesta to byla, opravdu. A Torvaldovi ten pobyt zachránil život. Jenže těch peněz, co to stálo, Kristinko.

LINDOVÁ To si dovedu představit.

NORA Osmáctyřicet tisíc, rozumíš. To je strašná spousta peněz.

LINDOVÁ To jistě, a když se něco takového stane, je štěstí je mít.

NORA No, víš, my jsme je dostali od táty.

LINDOVÁ A ták. On tvůj otec přece zrovna nějak tou dobou umřel, ne?

NORA Ano, právě tenkrát. A představ si, Kristinko, ani jsem za ním nemohla zajet a postarat se o něho. Trčela jsem tady a čekala, Ivárek se měl narodit každým dnem. A k tomu Torvald na smrt nemocný, o toho jsem musela pečovat. Chudák tatínek. Už jsem ho nikdy neviděla. Co jsem vdaná, jsem nic horšího nezažila.

LINDOVÁ Víím, že jsi ho měla moc ráda. Takže pak jste odjeli do té Itálie?

NORA No, peníze už jsme měli a doktoři do mě hučeli, abychom si pospíšili. Takže asi za měsíc jsme jeli.

LINDOVÁ A muž se uzdravil?

NORA Od té doby je jako rybička.

LINDOVÁ Ale – co ten doktor?

NORA Jaký?

LINDOVÁ Myslela jsem, že ten pán, co přišel zároveň se mnou, je lékař – aspoň služka říkala, ne?

NORA Jo, to je doktor Rank, ale ten tady není služebně, je to náš nejlepší přítel, ten sem zaskočí nejmíň jednou denně. Kdepak, Torvald od té doby nezastonal. A děti jsou v pořádku a zdravé a já taky. (*Vyskočí a zatlešká.*) Božičku, Kristino, to je taková nádhera, žít a být šťastná! – Ježíši, ale já jsem opravdu strašná – pořád vykládám jen o sobě. (*Usadí se na stoličku k ní a opře se jí pažemi o kolena.*) Vid', že se na mě nezlobíš. – A teď mi pověz – ty jsi vážně svého muže neměla vůbec ráda? Ale tak proč sis ho prosím tebe vůbec brala?

LINDOVÁ Maminka byla tehdy ještě naživu, byla nemocná a nemohla vůbec chodit. A taky jsem se musela starat o oba mladší bratry. Zkrátka jsem si řekla, že by bylo nezodpovědné jeho nabídku odmítnout.

NORA No, to jo, to jo, to máš asi pravdu. Takže on byl tenkrát bohatý?

LINDOVÁ Myslím, že na tom byl docela dobře. Jenže to byly takové všelijaké kšefty, víš? A když umřel, tak se to všechno sesypalo a nezbylo vůbec nic.

NORA A pak –?

LINDOVÁ No, pak jsem se musela všelijak protloukat, trochu jsem prodávala, trochu jsem učila a tak, prostě co se naskytlo. Poslední tři roky mi připadaly jako jediný nekonečný pracovní den bez chvilky odpočinku. A teď tedy skončil. Chudák maminka už mě nepotřebuje, už mě opustila. A kluci taky ne, oba už pracují a už se o sebe můžou postarat sami.

NORA To musí být ale úleva –

LINDOVÁ Ba ne, mám jen pocit nevýslovné prázdnoty. Už nemám pro koho žít. (*Neklidně vstane.*) Prostě už jsem to tam v té díře nemohla vydržet.

Tady přece jenom musí být lehčí najít si něco, aby mě to pohltilo a abych přišla na jiné myšlenky. Kdybych tak měla takové štěstí a podařilo se mi dostat nějaké stálé místo, co já vím, třeba nějakou kancelářskou práci –

NORA No jo, ale Kristinko, když to je příšerně namáhavé, a ty už teď vypadáš taková vyčerpaná. Bylo by mnohem lepší zajet si někam do lázní.

LINDOVÁ (*jde k oknu*) Až na to, že já nemám tatínka, aby mi na to dal peníze, víš?

NORA (*vstane*) Prosím tě, nezlob se na mě!

LINDOVÁ (*jde k ní*) Ale Norinko, ty se nezlob na mě. Nejhorší na takové situaci jako moje je, že člověk strašně zatrpkne. Rozumíš, nemáš pro koho pracovat, a přitom se musíš v jednom kuse ohánět. Člověk musí žít, no a tak se z něho pomalu stává sobec. Když jsi mi pověděla, jaké vás oba potkalo štěstí – já nevím, jestli mi to vůbec budeš věřit –, tak jsem neměla ani tak radost kvůli tobě jako kvůli sobě.

NORA Jak to? A ták, už to chápu. Chceš říct, že by pro tebe Torvald třeba mohl něco udělat.

LINDOVÁ No, napadlo mě to.

NORA Taky že udělá, Kristinko. Jen to nech na mně. Navleču to šikovně, uvidíš, šikovně – vymyslím něco milého, něco, aby se mu to zamlouvalo. Ani nevíš, jak ráda bych ti pomohla.

LINDOVÁ To jsi strašně hodná, že se za mě takhle bereš – o to víc, že sama vůbec nevíš, jaká je to dřina vláčet břemeno života.

NORA Já –? Já že nevím –?

LINDOVÁ (*s úsměvem*) No, prosím tě, sem tam nějaká ta ruční práce a tak – jsi malé dítě, Noro.

NORA (*pohodí hlavou a přejde sem a tam*) To bys neměla říkat tak suverénně.

PÍ.LINDOVÁ Ne?

NORA Jsi jako ti ostatní. Všichni si myslíte, že k ničemu pořádně nejsem –

LINDOVÁ Ale jdi –

NORA – že jsem ve světě nic vážného nezakusila.

LINDOVÁ Ale děvenko, vždyť jsi mi před chvílí všechna ta svoje protivenství vylíčila.

NORA Cha – tyhle hlouposti! (*Tiše.*) To hlavní jsem ti neřekla.

LINDOVÁ To hlavní? A co, prosím tě?

NORA Jsi ke mně moc přezírává, Kristino, a to bys neměla být. Pyšníš se, jak tvrdě a dlouho jsi pracovala pro maminku.

LINDOVÁ Já se náhodou nechovám k nikomu přezírávě. Ale v tomhle máš pravdu: jsem opravdu pyšná a šťastná, že mi bylo dopřáno zajistit matce jakžtakž bezstarostné stáří.

NORA A zrovna tak jsi pyšná, co všechno jsi udělala pro svoje bratry.

LINDOVÁ Připadá mi, že právem.

NORA Mně taky. Ale teď mě dobře poslouchej, Kristinko. I já mám proč být pyšná a šťastná.

LINDOVÁ O tom vůbec nepochybuju. Tak řekni, proč?

NORA Mluv potichu. Kdyby to tak slyšel Torvald! Za nic na světě se to nesmí – nikdo se to nesmí dozvědět, slyšíš, Kristino! Nikdo, jen ty.

LINDOVÁ Ale co?

NORA Pojd' sem. (*Přítáhne si ji k sobě na pohovku.*) Tak abys věděla – i já mám proč být pyšná a šťastná. To já jsem zachránila Torvaldovi život.

LINDOVÁ Zachránila –? Jak, zachránila?

NORA Říkala jsem ti přece o té Itálii. Torvalda by to bývalo stálo život, kdyby se nedostal na jih –

LINDOVÁ Vždyť já vím, dal vám na to tvůj otec –

NORA (*úsměv*) No, tak to si myslí Torvald i všichni ostatní; jenže –

LINDOVÁ Jenže –?

NORA Tatínek nám nedal ani halíř. Peníze na cestu jsem obstarala já.

LINDOVÁ Ty? Takovou fůru peněz?

NORA Osmačtyřicet tisíc. Bez nějaké té koruny. No, tak co ty na to?

LINDOVÁ Ale jak je to možné? Vyhrála jsi v loterii?

NORA (*opovrzhlivě*) V loterii? (*Odfrkne si.*) Co by to bylo za umění?

LINDOVÁ Tak kdes k nim přišla?

NORA (*si prozpěvuje a tajněšťkářsky se usmívá*) Hmmm; tra la la la.

LINDOVÁ Protože půjčit sis je nemohla.

NORA Tak? A pročpak ne?

LINDOVÁ Protože provdaná žena si přece nemůže vypůjčit bez souhlasu svého muže.

NORA (*pohodí hlavou*) Jo, to víš, když má ženská trochu obchodního ducha – a když má všech pět pohromadě, tak –

LINDOVÁ Nic nechápu –

NORA Ani nemusíš. Nikdo netvrdí, že jsem si ty peníze vypůjčila. Mohla jsem k nim třeba přijít i nějak jinak. (*Opře se v pohovce.*) Mohla jsem je přece dostat od nějakého ctitele. Když je někdo tak přitažlivý jako já –

LINDOVÁ Ty jsi blázen.

NORA Tak co, Kristinko, zvědavost vrcholí?

LINDOVÁ Poslyš, Noro – neprovedla ty jsi nějakou nerozvážnost?

NORA (*se opět napřímí*) Zachránit život vlastnímu muži – je to snad nerozvážnost?

LINDOVÁ Řekla bych, že je nerozvážnost, jestli jsi bez jeho vědomí –

NORA Ale on o tom přece právě nesměl vědět! Proboha, copak to nechápeš? Nesměl se dokonce ani dozvědět, jak je na tom špatně. To *mně* doktoři vysvětlili, že je v nebezpečí života; a že ho může zachránit jen jediné:

odjet na čas na jih. Myslíš, že jsem se nepokoušela ho nejdřív nějak přelstít? Hučela jsem do něj, že by se mi líbilo taky trochu cestovat, jako jiné novomanželky, brečela jsem, žadonila jsem, upozorňovala jsem ho, že by měl brát ohled na můj stav, být na mě hodný a podřídit se mi; no, a nakonec jsem začala s tím, že by si mohl vzít půjčku. Jenomže to on se zase málem našel. Že prý jsem lehkomyšlná, že on jako manžel je přímo povinován nepodřizovat se mým rozmarům a choutkám – no, takhle to myslím řek. No dobře, dobře, řekla jsem si, zachránit tě musím, a tak jsem si našla východisko –

LINDOVÁ Copak se manžel od tvého otce nedozvěděl, že ty peníze nejsou od něho?

NORA Ne, nikdy. Právě v ty dny totiž táta umřel. Říkala jsem si, že ho do celé věci zasvětim a poprosím ho, aby o tom nikomu neříkal. Ale když byl tak nemocný – No, bohužel už to nebylo zapotřebí.

LINDOVÁ A manželovi ses od té doby nesvěřila?

NORA Ne, proboha, jak tě něco takového může napadnout? Jemu, když je v tomhle tak strašně přísný. Kromě toho – Torvald, a to jeho chlapské sebevědomí – víš, jak by to pro něho bylo trapné a ponižující, vědět, že mně něco dluží. Úplně by to pokřivilo naše vztahy – naše krásná a šťastná rodina už by nebyla to co dřív.

LINDOVÁ To mu to nikdy nepovíš?

NORA (*zamysleně, napůl s úsměvem*) Proč ne – jednou možná – po letech, až nebudu tak krásná, jako jsem teď. Jen se nesměj! Myslím samozřejmě, až se Torvaldovi nebudu líbit tolik jako teď, až ho nebude bavit, když mu tancuju a beru si různé převleky a recituju a tak. Pak by se možná mohlo hodit mít něco v rezervě – (*Zarazí se.*) Ale blbost, to jsou všechno blbosti! Takové časy nikdy nepřijdou. – No, Kristinko, tak copak říkáš mému velkému tajemství? Že bych přece jen nebyla tak úplně k ničemu? – Ostatně dovedeš si snad představit, co mi to nadělalo starostí. Věř mi, že nebylo snadné včas plnit všechny závazky. Já ti řeknu, v obchodním světě existuje něco takového jako čtvrtletní lhůta splatnosti úroků, něco takového jako splátky – víš, co je to za starost, je pořád obstarávat? Takže, to víš, musela jsem všelijak škudlit, jak se dalo. Z peněz na domácnost jsem si stranou dávat nemohla, Torvald musel pochopitelně žít na slušné úrovni. Děti jsem taky nemohla nechat chodit v hadrech, říkala jsem si, že všechno, co dostávám na ně, musím použít. Ach, ti moji miláckové malí!

LINDOVÁ Chudinko, takže to nakonec odnesla ty, musela ses uskrovnout na sobě?

NORA No jistě, jak jinak. Však jsem k tomu taky měla nejbliž. Pokaždé když mi Torvald dal peníze na šaty nebo něco takového, utratila jsem z toho jen polovinu; vždycky jsem si kupovala jen to nejjednodušší a nejlevnější. To víš, mně naštěstí sluší všechno, takže si Torvald nikdy ničeho nevšiml. Ale stejně mi to kolikrát přišlo zatěžko – když ono je tak pěkně hezky se oblíkat. No ne?

LINDOVÁ No, to jistě.

NORA No, a pak jsem měla i další zdroje příjmu. Loni v zimě jsem měla štěstí a sehnala jsem nějaké opisování. Tak jsem se každý večer zavírala a psala dlouho do noci. Já ti byla kolikrát tak utahaná, ale tak utahaná! Ale zase to byla ohromná legrace, takhle pracovat a vydělávat si. Málem jako bych byla muž.

LINDOVÁ Ale prosím tě, kolik jsi toho takhle mohla splatit?

NORA No, tak to ti tak úplně přesně neřeknu. Víš, ono to není jen tak, vyznat se v takových obchodech. Já jenom vím, že všechno, co jsem takhle dala dohromady, šlo na splátky. Kolikrát už jsem si fakt nevěděla rady. (*Úsměv.*) Tak jsem se tady třeba zamyslela a představovala jsem si, že se do mě zamiloval nějaký obstarožní boháč –

LINDOVÁ Cože? Jaký boháč?

NORA Ale, řeči! A že umřel, a když otevřeli jeho závěť, stálo tam velikými písmeny: „Všechny moje peníze budtež okamžitě v hotovosti vyplaceny milé paní Noře Helmerové.“

LINDOVÁ Ale Norinko – a co to bylo za člověka?

NORA Proboha, copak to nechápeš? Žádný obstarožní boháč neexistoval, to jsem si tady jen tak znovu a znovu vymýšlela, když už jsem nevěděla, jak sehnat peníze. Ale to už je teď fuk, ten otrava dědek ať si klidně je, kde chce, teď už mi on i ta jeho závěť můžou být ukradení, protože já už teď nemám žádné starosti. (*Vyskočí.*) Bože můj, Kristinko, to je nádherné pomyšlení! Nemít žádné starosti! Žádné starosti! Jen si hrát a dovádět s dětma. Doma všechno hezké a úpravné, tak, jak to má Torvald rád! A k tomu ještě přijde brzy zase jaro, všude modro, volno, vzduch. Třeba se zase někde podíváme. Možná uvidím zase moře. Ach jo, je to nádhera, žít a být šťastný!

(*Z předsíně je slyšet zvonek.*)

LINDOVÁ (*vstane*) Někdo jde. Asi bude nejlepší, když půjdu.

NORA Kam bys chodila. Sem nikdo nechodí, to bude někdo k Torvaldovi –

SLUŽEBNÁ (*ve dveřích z předsíně*) Nezlobte se, milostpaní – nějaký pán chce mluvit s panem doktorem –

NORA Chceš říct s panem bankovním ředitelem.

SLUŽEBNÁ Ano, prosím, s panem bankovním ředitelem; ale nevěděla jsem – když on je tam pan doktor Rank –

NORA Kdo je to?

KROGSTAD (*ve dveřích z předsíně*) Já, paní Helmerová.

(*Lindová se zarazí, trhne sebou a obrátí se k oknu.*)

NORA (*krok k němu, napjatá, polohlasem*) Vy? Co se děje? Kvůli čemu chcete s manželem mluvit?

KROGSTAD Ale to víte, bankovní záležitosti – tedy v jistém smyslu. Mám takové skromné místo v Akciové bance a doslechl jsem se, že váš pan manžel bude teď náš šéf –

NORA Takže jen –

KROGSTAD Jen docela obyčejná obchodní záležitost, paní Helmerová, nic jiného.

NORA Aha, tak buďte tak laskav a jděte dveřmi pro návštěvy. *(Lhostejně pokývne a zavře dveře do předsíně; jde ke kamnům a chvíli se jimi zabývá.)*

LINDOVÁ Noro – kdo to byl?

NORA Nějaký doktor Krogstad – právník.

LINDOVÁ Tak to byl opravdu on.

NORA Ty toho člověka znáš?

LINDOVÁ Znávala jsem ho – před léty. Působil nějakou dobu v advokátní kanceláři tam u nás.

NORA No jo, vidíš, vždyť já vím.

LINDOVÁ Jak ten se ale změnil.

NORA Prý se nějak moc nešťastně oženil.

LINDOVÁ Ale teď je snad vdovec?

NORA A má spoustu dětí. No, tak konečně se to rozhořelo. *(Zavře dvířka od kamen a přesune houpací židli o kus dál.)*

LINDOVÁ Slyšela jsem, že se zabývá nejrůznějšími obchody, co?

NORA Jo? No, to je možné, já ani nevím – Ale teď se nebudeme bavit o obchodech, to je taková nuda.

(Z Helmerova pokoje vyjde dr. Rank.)

RANK *(ještě ve dveřích)* Ne, ne, kamaráde, nebudu rušit, zajdu radši na chvíli k tvé paní. *(Zavře dveře a všimne si paní Lindové.)* Á, pardon, vídím, že tady budu asi taky rušit.

NORA Kdepak, ani v nejmenším. *(Představuje.)* Doktor Rank, paní Lindová.

RANK A ták. Tohle jméno tady u Helmerů slýchám často. Mám dojem, že jsem kolem vás šel na schodech, když jsem přicházel.

LINDOVÁ Ano, chodím do schodů hrozně pomalu, nějak mi to nedělá dobře.

RANK Aha, někde vevnitř se nám něco tak trochu pokazilo?

LINDOVÁ Spíš budu nějak přetažená.

RANK Nic víc? Takže jste si zajela do města, abyste si odpočinula na večercích a hostinách?

LINDOVÁ Přijela jsem si hledat práci.

RANK To že by byl zrovna osvědčený prostředek proti přetaženosti?

LINDOVÁ Žít se musí, pane doktore.

RANK Jo, panuje takový obecný názor, že je to nutné.

NORA Ale no tak, pane doktore – vždyť vy taky žijete docela rád.

RANK Aby ne. I když jsem na tom sebedůvěrněji, přece jen se chci trápit co nejdéle. A všichni moji pacienti jsou na tom stejně. A ti, co podléhají mravní nákaze, jakbysmet. Teď je u Torvalda zrovna jeden takový mravní případ zralý na špitál.

LINDOVÁ *(tlumeně)* Ach!

NORA Jak to?

RANK Ale, nějaký Krogstad, právník, toho neznáte. Tak ten je zkažený až do kořenů charakteru, milostivá. A dokonce i ten hned začal vykládat, jako by to bylo neví jak důležité, že musí žít.

NORA Tak? Kvůli čemu chtěl vlastně s Torvaldem mluvit?

RANK To tedy opravdu nevím. Zaslechl jsem jenom, že se to snad týká Akciové banky.

NORA To jsem nevěděla, že Krog – že ten doktor Krogstad má něco společného s Akciovou bankou.

RANK No jo, dostal tam nějaké skromné místo. *(Paní Lindové.)* Nevím, jestli tam u vás v kraji taky máte takové ty typy, co s jazykem na vestě šmejdí kolem, aby vyčmouchali nějakou tu mravní hnilobu, a nedají pokoj, dokud oběť nešoupnou na pozorování do nějakého výnosného místa. A ti zdraví se musí hezky smířit s tím, že zůstanou za dveřmi.

LINDOVÁ No vždyť dovnitř se snad potřebujou dostat právě nemocní.

RANK *(pokrčí rameny)* No vidíte, a právě tohle uvažování dělá ze společnosti špitál.

(Nora zamýšlená, polohlasem se rozesměje a zatleská rukama.)

Co je na tom k smíchu? Víte vy vůbec, co to je společnost?

NORA Co je mi po nějaké otravné společnosti? Smála jsem se něčemu úplně jinému – to je totiž ohromná legrace. – Poslyšte, pane doktore, takže oni všichni zaměstnanci Akciové banky budou teď na Torvaldovi závislí?

RANK A to je podle vás taková ohromná legrace?

NORA *(se usmívá a prozpěvuje si)* Tak to už nechte na mně. Jen to nechte na mně. *(Chodí kolem dokola.)* Ne, tak to je tedy opravdu nesmírně zábavná představa – tak my – tak Torvald teď má takový vliv na tolik lidí. *(Vytáhne z kapsy pytlíček.)* Pane doktore, nedáte si makrónku?

RANK Ale podívejme, makrónky. Já myslel, že to je tady zakázané zboží.

NORA No jo, ale tyhle mi přinesla Kristina.

LINDOVÁ Co? Já–?

NORA No no no, jen klid. Nemohla jsi přece vědět, že mi je Torvald zakázal. Bojí se, že si zkazím zuby. Ale co – pro jednu! No ne, pane doktore? Prosím! *(Strčí mu jednu makrónku do pusy.)* A ty taky, Kristinko. A já si dám taky jednu; jen jednu, malinkou – nebo nanejvýš dvě. *(Opět přechází.)* Tak, teď jsem tedy opravdu na vrcholu štěstí. Teď už se mi chce udělat jen jedno jediné na světě.

RANK Ale. A copak?

NORA Mám sto chutí říct něco, aby to Torvald slyšel.

RANK Tak proč to neřeknete?

NORA Kdepak, to se bojím, ono je to totiž strašně ošklivé.

LINDOVÁ Ošklivé?

RANK Jo, tak to asi nebude radno. Ovšem nám byste snad mohla – Tak co máte sto chutí říct, aby to muž slyšel?

NORA Mám sto chutí říct: do prdele!

RANK Vy jste se zbláznila!

LINDOVÁ Ale Noro –!

RANK Tak to řekněte. Tady ho máte.

NORA *(schová pytlíček s makrónkami)* Pssst, psst, psst!

(Helmer vejde ze svého pokoje, přes ruku kabát, v ruce klobouk.)

(K němu.) Torvaldku, tak už ses ho zbavil?

HELMER Ano, právě odešel.

NORA Můžu ti představit –; to je Kristina, dneska přijela.

HELMER Kristina –? Nezlobte se, ale nevím –

NORA Paní Lindová, Torvaldku, paní Kristina Lindová.

HELMER A ták. Manželčina přítelkyně z dětství?

LINDOVÁ Ano, znávaly jsme se.

NORA A představ si, přijela z takové dálky, protože chtěla mluvit s tebou.

HELMER Jak to?

LINDOVÁ No, tak vlastně ani –

NORA Kristina totiž výborně ovládá veškeré kancelářské práce a strašně ráda by si našla místo pod vedením nějakého schopného šéfa, víš, chce si zvýšit kvalifikaci –

HELMER Velice rozumné, paní –

NORA No, a když se dozvěděla, že jsi byl jmenován bankovním ředitelem – bylo to tam u nich v novinách –, vydala se okamžitě na cestu a – Vid', Torvalde, že můžeš kvůli mně pro Kristinu něco udělat? Co?

HELMER No tak ano, vyloučené to není. Paní bude zřejmě vdova?

LINDOVÁ Ano.

HELMER A zkušenosti s kancelářskou prací máte?

LINDOVÁ Bohaté.

HELMER V tom případě je velice pravděpodobné, že vám místo budu moct opatřit –

NORA *(zatleská)* Vidíš! Vidíš!

HELMER Přišla jste jako na zavalanou, paní Lindová.

LINDOVÁ Ani nevím, jak bych vám měla poděkovat –

HELMER Není třeba. *(Obléká si kabát.)* Ale teď mě budete muset omluvit –

RANK Počkej, půjdu s tebou. *(Přinese si z předsíně kožich a nahřívá si ho u kamen.)*

NORA Přijď brzy, Torvalde.

HELMER Nejpozději za hodinu jsem tu.

NORA Ty jdeš taky, Kristino?

LINDOVÁ *(si obléká kabát)* Ano, musím si najít nějaké bydlení.

HELMER Tak se svezeme spolu.

NORA *(jí pomáhá)* Škoda že máme tak málo místa, ale opravdu nemůžeme –

LINDOVÁ Ale to tě nesmí ani napadnout. Tak zatím, Noro, a moc děkuju, za všechno.

NORA Zatím. Večer přijdeš samozřejmě zas. A vy taky, pane doktore, vidíte? Cože? Jestli vám bude dobře? Ale to víte, že bude, jen se koukejte hezky teple obléct.

(Všichni odcházejí a společensky konverzují. Na schodech jsou slyšet dětské hlasy.)

Už jsou tady! Už jsou tady! *(Běží otevřít. Vejde chůva s dětmi.)* Tak pojďte, pojďte! *(Sklání se k nim a líbá je.)* To je dobře, že už jste tu. Vidíš je, Kristino, no, nejsou roztomilé?

RANK Radši je neobdivujte tady v tom průvanu.

HELMER Tak pojďte, paní Lindová, tady teď vydrží jen matky.

(Doktor Rank, Helmer a paní Lindová odcházejí po schodech. Chůva s dětmi vejde do pokoje. Nora také. Zavře za sebou dveře do předsíně.)

NORA Tak jste se pěkně proběhli, co? A tvářičky jaké máte červené! Jak jablíčka a růžičky. *(Během dalšího na ni děti mluví jedno přes druhé a překřikují se.)* Užili jste si venku? No to je dobře. No ne, ty jsi táhl sánky s Bobem i s Eminkou? S oběma najednou, no to jsi teda silák, Ivárku. *(Chůvě.)* Ukaž, já si ji trochu pochovám. Ty panenku moje rozkošná! *(Vezme nejmenší dítě chůvě z náruče a tančí s ním.)* Ano, to víš, že jo, Bobánku, s tebou si maminka zatančí taky. Cože? Koulovali jste se? Škoda že jsem nebyla s vámi. Nene, Anno Marie, já je odstrojím sama. Ba jo, dovol mi to, mě to ohromně baví. Jdi se zatím ohřát, vypadáš celá vymrzlá. Máš tam na kamnech teplé kafe. *(Chůva odejde do pokoje vlevo. Nora děti svléká a hází jejich šaty kolem sebe na zem. Děti přitom hlaholí jedno přes druhé.)* Ne, vážně? Velikánský pes že za vámi běhal? Ale nekous vás? Kdepak, takové pěkné dětičky jako panenky psi nekoušou. Ivare, necháš ten balíček! Co to je? Jo, to byste chtěli vědět, co? Ne ne, kdepak, to je něco moc ošklivého. Tak? Hrát že si budeme? A na co si budeme hrát? Na schovku? Tak jo, zahrajeme si na schovávanou. Kdo se schová první? Bob! Já? No tak dobře, tak se jako první schovám já.

(S velkým rykem a hlaholem si Nora a děti hrají v obývacím pokoji a v pokoji vpravo. Nakonec se Nora schová pod stůl. Děti se přiznou dovnitř, nemohou ji najít, uslyší ji, jak se tlumeně směje, přiběhnou ke stolu, zvednou ubrus a uvidí ji. Bouřlivý jáсот. Nora vyleze po čtyřech zpod stolu, jako by je chtěla vylekat. Znovu jáсот. Mezitím se ozvalo zaklepání na dveře z předsíně, ale nikdo si toho nevšiml. Dveře se pomalu pootevrou a objeví se Krogstad; chvíli čeká; hra pokračuje.)

KROGSTAD Promiňte, paní Helmerová –

NORA *(zdušeně vykřikne, otočí se a poskočí úlekem)* Ááá! Co chcete?

KROGSTAD Nezlobte se, bylo pootevřeno, někdo zřejmě zapomněl zavřít –

NORA (*vstane*) Manžel není doma.

KROGSTAD Já vím.

NORA Tak – tak co tady chcete?

KROGSTAD Jdu za vámi, jen na slovíčko.

NORA Za – (*Dětem, tiše.*) Běžte za Annou Marií. Copak? Ale ne, ten cizí pán mamince nic neudělá. Až odejde, tak si budeme zase hrát. (*Odvede děti vlevo, vrátí se a zavře dveře. Neklidně, napjatě.*) Chtěl jste mluvit se mnou?

KROGSTAD Ano, s vámi.

NORA Dnes? Ale vždyť přece ještě není prvního –

KROGSTAD Ne, máme Štědrý den. A bude záležet jen na vás, jak si budete užívat vánoční pohody.

NORA Co ode mě chcete? Já dneska vůbec nemůžu –

KROGSTAD O tom zatím nebude řeč. Jde o něco jiného. Chvilíčku čas přece máte?

NORA Ale jo, jistě, mám, i když –

KROGSTAD To je dobře. Seděl jsem naproti v hospodě a viděl jsem vašeho muže odcházet –

NORA A tak.

KROGSTAD – s nějakou dámou.

NORA A co má být?

KROGSTAD Směl bych se zeptat – ta dáma, nebyla to jistá paní Lindová?

NORA Byla.

KROGSTAD Právě přijela do města?

NORA Ano, dneska.

KROGSTAD Vaše stará přítelkyně, ne?

NORA Ano. Ale já nechápu –

KROGSTAD Taky jsem ji kdysi znával.

NORA Já vím.

KROGSTAD Tak? Čili o té záležitosti víte. No, myslel jsem si to. Takže bych se teď rád zeptal na jednu věc. Zkrátka a dobře: paní Lindová dostane místo v Akciové bance?

NORA Jak si vůbec dovolujete takhle ze mě tahat rozumy, pane doktore, vy, podřízený mého muže? No, ale když už se ptáte, tak to máte vědět: ano, paní Lindová místo v bance dostane. A přimluvila jsem se za ni já, pane. Abyste věděl.

KROGSTAD Takže jsem to odhadl správně.

NORA (*přechází sem tam*) No tak, člověk má přece jen nějaký vliv, to se nedá nic dělat. I když jsem ženská, neznamená to, že – Když je člověk v podřízeném postavení, pane doktore, měl by si opravdu dávat pozor, aby se nedotkl někoho, kdo – no –

KROGSTAD Někoho vlivného?

NORA Přesně tak.

KROGSTAD (*změní tón*) Paní Helmerová, byla byste tak laskavá a využila svého vlivu v můj prospěch?

NORA Cože? Jak ve váš prospěch?

KROGSTAD Byla byste tak laskavá a postarala se, abych si to své podřízené místo v bance udržel.

NORA Jak tomu mám rozumět? Kdo vás o něj chce připravit?

KROGSTAD No, tak přede mnou si na neinformovanou zrovna hrát nemusíte. Chápu, že pro vaši přítelkyni by určitě bylo nepříjemné vystavit se nějakému konfliktu se mnou; a zrovna tak dobře chápu, komu vděčím za to, že mě teď čeká vyhazov.

NORA Ale já vás ujišťuju –

KROGSTAD No nic, nic. Zkrátka a dobře: ještě je čas, a já vám radím, abyste využila svého vlivu a zabránila tomu.

NORA Ale já přece vůbec žádný vliv nemám.

KROGSTAD Že ne? A já myslel, že jste zrovna před chvílí sama říkala –

NORA Tak jsem to samozřejmě nemyslela. Já! Jak vás vůbec může napadnout, že bych já mohla na svého muže mít takový vliv?

KROGSTAD Ale prosím vás, znám vašeho muže ještě ze studií. Řekl bych, že pan ředitel nebude o nic pevnější než ostatní ženáci.

NORA Budete-li se vyjadřovat urážlivě o mém muži, vyhodím vás.

KROGSTAD Milostivá paní si troufá.

NORA Už se vás nebojím. Od Nového roku budu mít po starostech.

KROGSTAD (*se ovládne*) Poslyšte, paní Helmerová – když to bude nutné, budu bojovat jako o život, jen abych si své skromné místo v bance udržel.

NORA Ano, zdá se.

KROGSTAD Nedělám to kvůli pravidelnému příjmu. Na tom mi dokonce záleží ze všeho nejmíň. Je tu něco jiného – No, tak tedy ven s tím, že? Podívejte, jde o tohle. Vy víte, stejně jako všichni ostatní, že jsem se kdysi, před léty, dopustil jisté nerozváznosti.

NORA Mám dojem, že jsem něco takového slyšela.

KROGSTAD K soudu se to nedostalo, ale v tu ránu jako by se přede mnou zavřely všechny cesty. Tak jsem se tedy dal na takové ty obchody – no, však víte sama. Něčeho jsem se chytit musel, a řekl bych, že jsem nepatřil k těm nejhorším. Ale teď s tím chci skoncovat. Synové mi pomalu dospívají, a už kvůli nim si musím zase vydobýt úctu ve společnosti, jak to jen půjde. A to místo v bance, to je pro mě takový jako první krok na cestě vzhůru. A váš muž mě teď chce z tohoto prvního schodu zase skopnout, abych zůstal znovu trčet dole v bahně.

NORA Ale proboha, pane doktore, já přece ani zdaleka nemám takovou moc, abych vám nějak pomohla.

KROGSTAD Protože vám k tomu chybí vůle. Jenže já vás můžu přinutit.

NORA Nechcete snad mému muži říct, že vám dlužím peníze?

KROGSTAD Hm; a kdybych mu to pověděl?

NORA To byste se musel hanbit, pane. (*Slzy na krajíčku.*) Tohle tajemství, mou radost a mou hrdost, že by se měl dozvědět, a to ještě tak nízkým a sprostým způsobem – dozvědět se to od vás. Vystavíte mě strašlivým nepřijemnostem –

KROGSTAD Jen nepřijemnostem?

NORA (*prudce*) Ale tak prosím, klidně, jen do toho, stejně ublížíte nejvíc sám sobě, protože to teprv muž uvidí, co jste za špatného člověka, a o místě v bance nebude ani řeč.

KROGSTAD Ptal jsem se, jestli se obáváte jenom rodinných nepřijemností.

NORA Když se to manžel dozví, okamžitě vám samozřejmě zaplatí, co ještě zbývá. A budeme od vás mít pokoj.

KROGSTAD (*udělá krok blíž*) Poslyšte, paní Helmerová – vy buď máte špatnou paměť, anebo se nevyznáte v obchodech. Budu vám to tedy asi muset vysvětlit poněkud důkladněji.

NORA Jak to?

KROGSTAD Když byl váš muž nemocný, přišla jste za mnou a chtěla jste si půjčit osmačtyřicet tisíc.

NORA Nikoho jiného jsem neznala.

KROGSTAD Slíbil jsem, že vám tu částku seženu –

NORA Vždyť jste ji taky sehnal.

KROGSTAD Slíbil jsem, že vám tu částku seženu, za jistých podmínek. Měla jste tenkrát takové starosti s nemocí svého manžela a byla jste tak nedočkavá, abyste peníze na cestu už už měla v ruce, že jste zřejmě na různé vedlejší okolnosti neměla ani pomyslení. Takže nebude neúčinné, když vám je teď připomenu. No, takže já jsem slíbil, že vám ty peníze seženu, a sepsal jsem za tím účelem dlužní úpis.

NORA Ano, a já jsem ho podepsala.

KROGSTAD Tak. Jenže dole, na konci, jsem připojil několik řádek v tom smyslu, že za dluh se musí zaručit váš pan otec. A ty měl váš otec podepsat.

NORA Měl –? Vždyť je taky podepsal.

KROGSTAD Bylo tam bílko datum, jinými slovy, váš otec měl sám datum připojit v den, kdy úpis podepíše. Vzpomínáte si?

NORA Snad – aspoň myslím –

KROGSTAD Pak jsem vám úpis předal a vy jste ho měla poslat otci poštou. Bylo to tak, že?

NORA Ano.

KROGSTAD A to jste samozřejmě také hned udělala, protože už za nějakých pět šest dní jste mi úpis přinesla podepsaný. A já jsem vám potom tu částku vyplatil.

NORA No ano – a nesplácela jsem ji snad podle dohody?

KROGSTAD Naprosto, to jistě. Ale – abych se vrátil k tomu, o čem jsme hovořili – byla to pro vás tenkrát asi těžká doba, vidíte, paní Helmerová.

NORA To ano.

KROGSTAD S otcem to bylo velice vážné, pokud si vzpomínám.

NORA Rychle mu docházely síly.

KROGSTAD A brzy potom zemřel.

NORA Ano.

KROGSTAD Povězte mi, paní Helmerová, nevzpomněla byste si náhodou, kdy otec zemřel? Myslím který den.

NORA Tatínek umřel devětadvacátého září.

KROGSTAD Přesně tak, zjistil jsem si to. Takže je tady taková drobná podivnost (*vytáhne z kapsy listinu*), a tu já si prostě nedovedu vysvětlit.

NORA Jaká podivnost? Nevím –

KROGSTAD Ta podivnost, paní Helmerová, že váš otec tento dlužní úpis podepsal tři dny po smrti.

NORA Jak to? Já nechápu –

KROGSTAD Váš otec zemřel devětadvacátého září. A tady se podívejte. Tady pan otec uvedl jako datum svého podpisu druhého října. Není to podivné, paní Helmerová?

(*Nora mlčí*)

Můžete mi to vysvětlit?

(*Nora nadále mlčí*)

Nápadné taky je, že slova druhého října a rok nejsou napsaná rukopisem vašeho otce, ale rukopisem, který je mi velice povědomý. No, ale vysvětlit se to samozřejmě dá: váš otec třeba podpis datovat zapomněl, a tak to tady někdo nazdařbůh udělal za něj, asi nevěděl, že už nežije. Na tom není nic špatného. Mně jde spíš o to jméno, rozumíte, ten podpis. A ten je přece pravý, vidíte, paní Helmerová? Tuhle tu listinu opravdu tady dole podepsal váš otec?

NORA (*chvíli mlčí, pak pohodí hlavou a vzdorovitě na něho pohlédne*) Ne. Podepsala jsem ji tatínkovým jménem já.

KROGSTAD Poslyšte, vážená paní – víte, že tohle je velice nebezpečné přiznání?

NORA Pročpak? Peníze dostanete co nevidět.

KROGSTAD Smím se vás na něco zeptat – proč jste tu listinu panu otci neposlala?

NORA Nešlo to. Vždyť byl nemocný. Kdybych ho měla požádat, aby to podepsal, musela bych mu taky povědět, na co ty peníze potřebuju. A přece jsem mu nemohla říct, když byl tak nemocný, že muž je v nebezpečí života. To přece nešlo.

KROGSTAD Tak by pro vás bývalo lepší, kdybyste se té myšlenky na cestu na jih prostě vzdala.

NORA To ne, to taky nešlo. Ta cesta měla přece manželovi zachránit život. Té jsem se vzdát nemohla.

KROGSTAD Ale to vás nenapadlo, že se vůči mně dopouštíte podvodu –

NORA Na to jsem nemohla ani v nejmenším brát ohled. Prosím vás, co mi záleželo na vás! Nemohla jsem vás vystát, byl jste jak kus ledu, pořád jste dělal jen potíže, a přitom jste věděl, v jakém je manžel nebezpečí.

KROGSTAD Paní Helmerová, vy si zřejmě ještě pořád dost jasně neuvědomujete, čím jste se to vlastně provinila. Ale můžu vám říct, že to, co jsem kdysi spáchal já, nebylo o nic větší nebo horší, a přece mě to stálo veškeré mé společenské postavení.

NORA Vy? To mi chcete namluvit, že vy jste podnikl něco odvážného, abyste zachránil život své ženě?

KROGSTAD Zákon se neptá na pohnutky.

NORA Tak to musí být strašně špatný zákon.

KROGSTAD Špatný nebo ne – když předložím tuhle listinu u soudu, budete právě podle tohoto zákona odsouzena.

NORA To bych tedy rozhodně neřekla. Že by dcera neměla mít právo ušetřit vlastního, na smrt nemocného otce takových obav a starostí? A manželka že by neměla mít právo zachránit život vlastnímu manželovi? Já se tedy v zákonech zase tak moc nevyznám, ale určitě vím, že něco takového se smí a že to v nich někde musí být napsané. A vy to nevíte, vy, když jste advokát? To ale musíte být moc špatný právník, pane doktore.

KROGSTAD To je možné. Ale v obchodech – tedy aspoň v takových obchodech, jako máme spolu my dva – jistě věříte, že v těch se vyznám. Takže tak. Zařídte se podle svého. Ale jedno vám říkám: jestli mě svět zavrhne podruhé, budete mi dělat společnost. *(Ukloní se a odejde předsíní.)*

NORA *(se na chvíli zamyslí, pak pohodí hlavou)* Ale co! – Chtěl mi nahnat strach. Tak prostoduchá zase nejsem. *(Začne sbírat a skládat dětské svršky, po chvíli se však zarazí.)* Jenže co když –? Ale ne, to není možné. Vždyť jsem to udělala z lásky.

DĚTI *(ve dveřích vlevo)* Mamí, ten cizí pán už je pryč, viděly jsme ho vycházet z domu.

NORA Ano, ano, já vím. Ale vy o tom cizím pánovi nikomu neříkejte. Slyšíte? Ani tačkovi!

DĚTI Ne, ne. A mamí, budeme si zase hrát?

NORA Ne ne, teď ne.

DĚTI Ale mamí, slíbilas nám to!

NORA No jo, ale když já teď nemůžu. Jděte, já mám teď moc práce. No, šup, šup, běžte. *(Laskavě je zatlačí zase zpátky do vedlejší místnosti a zavře za nimi dveře. Posadí se na pohovku, vezme do ruky vyšívání, udělá několik stehů, ale záhy se zarazí.)* Ne! *(Odhodí vyšívání, vstane, jde ke dve-*

řím do předsíně a křikne ven.) Heleno! Přines ten stromek. *(Jde ke stolu vlevo a otevře zásuvku; opět se zarazí.)* Ale to je přece vyloučené!

SLUŽKA *(s vánočním stromkem)* Kam ho mám postavit, milospání?

NORA Tamhle, doprostřed.

SLUŽKA Ještě něco mám přinést?

NORA Ne, děkuju, všechno tady mám.

(Služka postaví stromek a odejde.)

(Zdobí stromek.) Tady svíčičku – tady kytku. – Chlap jeden odporná. Řeči, řeči, řeči. Všecko je v nejlepším pořádku. Stromek bude jedna nádhera.

Udělám všechno, jak to máš rád, Torvalde. Zpívat ti budu, tančit ti budu –

(Zvenku vejde Helmer, v podpaží hromadu papírů.)

NORA Jé – ty už jsi tady?

HELMER No. Byl tu někdo?

NORA Tady? Ne.

HELMER To je zvláštní. Viděl jsem, jak z domu vychází Krogstad.

NORA Jo? No jo, vlastně, máš pravdu, Krogstad tu byl, chvíličku.

HELMER Noro, vidím ti to na nose, byl tady a chtěl, aby ses za něho přimluvila.

NORA Ano.

HELMER A mělas to udělat jako sama od sebe? Mělas mi zamlčet, že tady byl. Vid', že to tak chtěl?

NORA Ano, ale Torvalde –

HELMER Noro, Noro, jak jsi na něco takového mohla přistoupit? Vyjednávat s takovým člověkem, a ještě mu něco slibovat! A k tomu mně říkat nepravdu!

NORA Nepravdu –?

HELMER Neříkala jsi snad, že tu nikdo nebyl? *(Zahrozí jí.)* To už můj ptáček zpěvák nesmí nikdy udělat! Ptáček zpěvák musí mít čistounký zobáček, aby mohl hezky cvrlikat; a žádné falešné tóny. *(Vezme ji kolem pasu.)* Vid', že to tak má být? No, vždyť jsem to věděl. *(Pustí jí.)* A už ani slovo o tom. *(Posadí se ke kamnům.)* Ach, to je blaho, hezky teplo a útulno. *(Listuje v papírech.)*

NORA *(se zabývá stromkem; po chvíli)* Torvalde!

HELMER Ano.

NORA Já se ti tak šíleně těším na ten maškarní pozítří u Stenborgů.

HELMER A já jsem šíleně zvědav, čím mě zase překvapíš.

NORA Ále, samé pitomé nápady.

HELMER To snad ne.

NORA Nemůžu vymyslet nic kloudného. Všecko je to praštěné, nic nemá smysl.

HELMER Ale Norinko, k takovému závěru jsme dospěli?

NORA *(za jeho křeslem, ruce na opěradle)* Máš hodně práce, Torvalde?

HELMER No –

NORA Co je to za papíry?

HELMER Z banky.

NORA Už?

HELMER Dal jsem si odstupující správním radou odhlasovat plnou moc, abych mohl zahájit nutné změny v personálním obsazení a v obchodním plánu. Využiju k tomu ten týden po Vánocích. K Novému roku chci mít všechno v pořádku.

NORA Tak proto ten chudák Krogstad –

HELMER Hm –

NORA *(se opřena o křesílko předklání a pomalu víská Helmera ve vlasech na zátylku)* Kdybys neměl tolik práce, poprosila bych tě o velikánskou laskavost, Torvalde.

HELMER Tak povídej. Co by to mělo být?

NORA Když on nikdo nemá tak jemný vkus jako ty. A já bych chtěla, aby mi to na maškarním slušelo. Takže, Torvalde, nemohl by ses mě ujmout a rozhodnout, za co mám jít a co si mám vzít na sebe?

HELMER Aha, naše svéhlavička je v úzkých a hledá záchránce?

NORA Už je to tak, Torvalde, když mi nepomůžeš ty, jsem v koncích.

HELMER No dobře, dobře, budu o tom uvažovat, však už něco vymyslíme.

NORA Jé, ty jsi ale hodný. *(Vrátí se ke stromku; pauza.)* Ty červené kytky se nádherně vyjímají na těch zelených větvích. – Poslyš, ten Krogstad – bylo to opravdu tak zlé? Myslím to, čeho se dopustil.

HELMER Falšoval podpisy. Dovedeš si vůbec představit, co to znamená?

NORA A nemohl to udělat z nouze?

HELMER Ale jo, nebo jako tolik jiných, z nerozváznosti. Přece mám srdce a bezpodmínečně bych někoho neodsuzoval jen proto, že se jednou jedinkrát dopustí něčeho takového.

NORA No, vidíš že ne.

HELMER Leckdo se dokáže mravně zase rehabilitovat, když otevřeně přizná vinu a odpyká si trest.

NORA Trest –?

HELMER Jenže tuhle cestu Krogstad ne zvolil. Pomáhal si různými podfuky a figly, a právě to ho morálně zlomilo.

NORA Myslíš, že to by –

HELMER Představ si jenom, jak takový člověk pronásledovaný pocitem viny musí lhát a pokrytecky předstírat na všechny strany, musí mít nasazenou masku i před svými blízkými, dokonce i před manželkou a před vlastními dětmi. Ty děti, Noro, ty děti, to je na tom právě ze všeho nejhorší.

NORA Proč?

HELMER Protože takové ovzduší prosycené lží otravuje život celé rodiny

a ohrožuje ji nákazou. Každým nadechnutím do dítěte v takové rodině pronikají zárodky něčeho ohavného.

NORA *(blíž za ním)* A to víš určitě?

HELMER Jo, miláčku, tohle já jako advokát zažil nesčetněkrát. Skoro všichni zkažení lidé měli prolhané matky.

NORA Proč zrovna – matky?

HELMER Většinou to mají po matce, ale otec má samozřejmě podobný vliv, to ví každý právník až moc dobře. A přesto tenhle Krogstad doma rok po roce otravoval vlastní děti lhaním a předstíráním. Proto říkám, že je mravně narušený. *(Natáhne k ní ruce.)* A proto mi musí moje milá Norinka slíbit, že už se za něho nebude přimlouvat. Ruku na to. Ale, ale, copak to je? Podej mi ruku. Ták, to je ono. A je to vyřízené. Ujišťuju tě, že já bych s ním prostě nemohl spolupracovat. Mně se v blízkosti takových lidí dělá doslova fyzicky špatně.

NORA *(stáhne ruku a obejde stromek na druhou stranu)* Tady je ale horko. A já mám takové práce.

HELMER *(vstane a sebere své papíry)* No jo, já musím taky do večere pročíst tadyhle to. A na ty tvoje šaty budu myslet. Jo, a něco na stromek, ve zlatém papíru, mám možná taky schované. *(Položí jí ruku na hlavu.)* Ty můj roztomilý zpěváčku. *(Vejde k sobě do pokoje a zavře za sebou.)*

NORA *(tiše, po chvíli mlčení)* Ale co! Není to tak. Je to nemožné. Musí to být nemožné.

CHŮVA *(ve dveřích vlevo)* Děti moc krásně prosí, jestli už smějí k mamince.

NORA Ne, ne, ne; nepouštěj je sem ke mně. Zůstaň u nich ještě.

CHŮVA Ano, milospani. *(Zavře dveře.)*

NORA *(bledá hrůzou)* Já že kazím své vlastní děti –! Otravuju rodinu? *(Krátká pauza; pozvedne hlavu.)* To není pravda. To tedy rozhodně není pravda.

DRUHÉ DĚJSTVÍ

Tentýž pokoj. V rohu u klavíru je stromek, rozčepýřený a s vyhořelými svíčkami. Na pohovce Nořin plášť, šála, rukavice atd.

(Nora sama v pokoji, neklidně přechází sem tam, nakonec se zastaví u pohovky a vezme do ruky plášť.)

NORA *(plášť zase položí)* Teď někdo přišel! *(Ke dveřím; poslouchá.)* Ne – nikdo. Jasně – dneska přece nikdo nepřijde – na Hod boží; a zítra taky ne. – Ale třeba – *(Otevře dveře a vyhlédne ven.)* Ne, ve schránce taky nic není, úplně prázdná. *(Přejde napříč pokojem.)* Ale, vždyť je to blbost. Samozřejmě jen vyhrožuje, neudělá nic. Něco takového se přece nemůže stát. Je to vyloučené. Vždyť mám tři malé děti.

(Z pokoje vlevo vejde chůva s velkou lepenkovou krabicí.)

CHŮVA Tak jsem ty věci na maškarní konečně objevila.

NORA Děkuju. Polož to prosím tě na stůl.

CHŮVA *(to udělá)* Ale je to teda dost takový všelijak potrhaný.

NORA Nejradší bych to rozerval na sto tisíc kusů!

CHŮVA Ale proboha; vždyť se to dá docela dobře pospravit, chce to jen trochu trpělivosti.

NORA No jo, zajdu za paní Lindovou a poprosím ji, aby mi s tím pomohla.

CHŮVA To už půjdete zase ven? V tomhle nečasu? Nastydnete se a budete nemocná.

NORA To by ještě nebylo to nejhorší. – Co děti?

CHŮVA Chudinky malinký, hrajou si s dárečkama, ale –

NORA Ptají se na mě často?

CHŮVA To víte, jsou zvyklý mít maminku pořád u sebe.

NORA Jo jo, ale já teď s nima nebudu moct být tolik jako dřív.

CHŮVA No co, malé děti si zvyknou na všechno.

NORA Myslíš? Myslíš, že by na maminku zapoměly, kdyby byla úplně pryč?

CHŮVA Ale proboha – jak, úplně pryč?

NORA Poslyš, řekni mi, Anno Marie – často jsem o tom uvažovala – jak jsi to dokázala přenést přes srdce, dát své vlastní dítě k cizím lidem?

CHŮVA A co jsem měla dělat, když jsem šla k Norince za kojnou?

NORA Ale že jsi něco takového chtěla?

CHŮVA Když se mi nabízelo takový krásný místo? Chudá holka, když přijde do neštěstí, musí bejt ráda, že je ráda. To víte, ten šupák pro mě nehnul prstem.

NORA A dcera na tebe asi zapoměla.

CHŮVA Ale kdepak, ani nápad. Napsala mi, když šla ke konfirmaci a když se vdala.

NORA (*ji vezme kolem krku*) Anno Marie, byla jsi pro mě hodná maminka, když jsem byla malá.

CHŮVA I vy moje chudinko, vždyť vy jste jinou mámu než mě neměla.

NORA A kdyby ti malí žádnou jinou neměli, tak já vím, že bys – Ale, řeči, řeči. (*Otevře krabici.*) Jdi k nim. Já teď musím – A zítra uvidíš, jaká budu čupr holka.

CHŮVA Na celém maškarním bále nebude nikdo krásnější než paní Nora. (*Odejde do pokoje vlevo.*)

NORA (*začne vybalovat věci z krabice, ale vzápětí to všechno odhodí*) Panebože, kdybych se tak odvážila jít ven. Kdyby tak nikdo nepřišel. Kdyby se tak zatím tady doma nic nestalo. Pitomé řeči; nikdo nepřijde. Jen na to nemyslet. Hezky vykartáčovat štuclík. Krásné rukavičky, krásné rukavičky. Pustit to z hlavy, pustit to z hlavy! Jedna, dvě, tři, čtyři, pět, šest – (*Vykřikne.*) Ááá, už jsou tady – (*Chce se rozběhnout ke dveřím, ale zůstane nerozhodně stát.*)

(*Z předsíně vejde paní Lindová, již bez pláště.*)

NORA Á, to jsi ty, Kristino. Nikdo jiný venku doufám není? – To je dobře, že jsi přišla.

LINDOVÁ Prý jsi mě sháněla.

NORA No jo, šla jsem kolem. Potřebovala bych, jestli bys mi s něčím nepomohla. Pojď, sedneme si tady na pohovku. Tak podívej. Zítra večer pořádají u Stenborgů maškarní a Torvald chce, abych šla za neapolskou rybářku a zatančila tam tarantelu, naučila jsem se ji na Capri.

LINDOVÁ No prosím, tak ty tam budeš přímo vystupovat?

NORA Ano, Torvald říká, že bych měla. Heleď, tady jsou ty šaty, Torvald mi je tam v Itálii dal ušít. Ale podívej se, jak je to potrhané, já vůbec nevím –

LINDOVÁ Ale, to dáme dohromady co by dup. Vždyť je to jen sem tam trochu rozpárané. Jehlu a nit máš? Á, tady máme všecko, co potřebujem.

NORA Ty jsi ale hodná.

LINDOVÁ (*šije*) Tak ty budeš zítra v převleku? Víš co – to já se tam na tebe přijdu na chvilku podívat, jak budeš vyparáděná. Jo vidíš, vždyť já jsem úplně zapomněla poděkovat ti za ten krásný večer včera.

NORA (*vstane a přechází*) Mně připadá, že to nebylo tak pěkné jako jindy. – Měla jsi přijet dřív, Kristinko. – No jo, kdepak Torvald, ten umí všecko doma tak krásně a vkusně zařídit.

LINDOVÁ No, vždyť ty taky, bych řekla. Nejsi nakonec pro nic za nic dcera svého otce. Ale poslyš, to je ten doktor Rank vždycky takový trudnomyslný jako včera?

NORA Aní ne, včera to bylo obzvlášť nápadné. To víš, když je tak těžce nemocný. Má, chudák, vysychání míchy. Jeho otec byl hnusný chlap, to ti povím, vydržoval si milenky a tak. A proto jeho syn klempíruje už od dětství, víš?

LINDOVÁ (*ruce se šitím jí klesnou*) Ale proboha, Norinko, kam na takové věci chodíš?

NORA (*přechází*) No, to víš, když má člověk tři děti, přijde občas na návštěvu nějaká taková – ženská – no, vyznají se tak trochu v medicíně. A člověk se leccos dozví.

LINDOVÁ (*opět šije; chvíli ticho*) A to sem ten Rank chodí každý den?

NORA Jo, den co den. To víš, je Torvaldův nejlepší kamarád z mládí, a taky můj dobrý přítel. Doktor Rank prostě patří do rodiny.

LINDOVÁ A prosím tě, je ten člověk opravdu naprosto upřímný? Myslím, nechce jen tak mazat lidem med kolem pusy?

NORA Kdepak, právě naopak. Jak jsi na to přišla?

LINDOVÁ Když jsi nás včera představovala, tvrdil, že tady v rodině moje jméno často slýchal, ale já jsem si pak všimla, že tvůj muž nemá ani ponětí, co jsem zač. Takže jak mohl doktor Rank –

NORA Ale jo, to je úplně v pořádku. Torvald mě totiž nepopsatelně miluje, a proto mě chce mít jen a jen pro sebe, aspoň to tak říká. A zpočátku úplně žárlil, stačilo, abych se jen zmínila o někom, koho jsem třeba doma mívala ráda. Tak jsem s tím samozřejmě přestala. Ale s doktorem Rankem si o takových věcech povídám často. On to totiž rád poslouchá, víš?

LINDOVÁ Poslouchej, Noro, ty jsi opravdu v ledasčem úplně jak malé dítě. Já jsem o hodně starší než ty a mám přece jen trochu víc zkušeností. Takže ti říkám: měla bys toho s doktorem Rankem nechat.

NORA Čeho bych měla nechat?

LINDOVÁ No, všeho, aspoň podle mě. Včera jsi vykládala něco o nějakém bohatém ctiteli, že by ti mohl opatřit peníze –

NORA No, o neexistujícím ctiteli – bohužel. A co má být?

LINDOVÁ Doktor Rank peníze má?

NORA To má.

LINDOVÁ A žádnou rodinu?

NORA Ne, žádnou; ale –?

LINDOVÁ A chodí sem k vám každý den?

NORA No ano, vždyť jsi to slyšela.

LINDOVÁ Ale jak může být tak slušný člověk takhle dotěrný?

NORA Já ti vůbec nerozumím.

LINDOVÁ Jen se netvař. Myslíš, že nevím, od koho sis vypůjčila těch osmačtyřicet tisíc?

NORA Ty jsi zešílela! Jak jsi na něco takového vůbec přišla! Od dobrého přítele, od někoho, kdo k nám každý den chodí! Víš, jaká by to byla trapná situace?

LINDOVÁ Takže opravdu ne od něho?

NORA Ne, opravdu ne od něho, to tě tedy ujišťuju. V životě by mě nenapadlo – Ostatně on tenkrát stejně na půjčování neměl. Dědil až později.

LINDOVÁ No tak to jsi tedy měla kliku, Norinko.

NORA Ne, opravdu by mě nikdy nenapadlo požádat doktora Ranka – A vzala bych jed na to, že kdybych ho o to poprosila –

LINDOVÁ Ale to ty samozřejmě neuděláš.

NORA Ne, samozřejmě. Nedovedu si představit, že by něco takového bylo nutné. Ale vím docela jistě, že kdybych s doktorem Rankem promluvila –

LINDOVÁ Za mužovými zády?

NORA Musím vyřídit tamto druhé; to je taky za mužovými zády. Musím to vyřídit co nejdřív.

LINDOVÁ Jistě, jistě, vždyť jsem ti to včera taky říkala; ale –

NORA (*přechází sem tam*) Takovou věc zařídí muž mnohem líp než ženská –

LINDOVÁ Vlastní muž, jistě.

NORA Řečičky. (*Zastaví se.*) Když člověk zaplatí, co dluží, dostane dlužní úpis zpátky.

LINDOVÁ Pochopitelně.

NORA A může ho roztrhat na sto tisíc kusů a spálit ho – ten odporný, podělaný papír!

LINDOVÁ (*se na ni upřeně zadívá, odloží šití a pomalu se vztyčí*) Noro, ty přede mnou něco tajíš.

NORA Je to na mně vidět?

LINDOVÁ Tobě se od včerejška od rána něco stalo. Co to bylo?

NORA (*k ní*) Kristino! (*Poslouchá.*) Psst! Torvald přišel. Víš co, jdi si zatím na chvíli sednout k dětem. Torvald nesnáší pohled na šití. Anna Marie ti pomůže.

LINDOVÁ (*sbírá věci*) Dobře, dobře, ale neodejdu odtud, dokud si otevřeně nepromluvíme.

(*Odejde vlevo; zároveň z předsíně vejde Helmer.*)

NORA (*mu jde naproti*) Torvaldku, co já jsem se na tebe načekala.

HELMER To byla švadlena –?

NORA Nene, Kristina. Pomáhala mi upravit ten převlek. Trošku spravít a tak. Uvidíš, jak mi to bude slušet.

HELMER Vymyslel jsem to docela dobře, co?

NORA Skvěle! A nejsem hodná, že jsem tě hned poslechla?

HELMER (*ji vezme pod bradou*) Hodná, protože posloucháš manžela? Já vím, ty můj blázníku, žes to tak nemyslela. No, tak já tě nebudu rušit; budeš si to asi chtít vyzkoušet, co?

NORA A ty budeš asi pracovat?

HELMER Ano. (*Ukáže jí štos papírů.*) Podívej. Byl jsem v bance – (*Chce odejít k sobě do pokoje.*)

NORA Torvalde.

HELMER (*se zastaví*) Ano?

NORA Co kdyby tě tvoje veveříčka hezoučce o něco poprosila –?

HELMER Tak co?

NORA Udělal bys to?

HELMER Nejdřív bych samozřejmě musel vědět co.

NORA Veveříčka by pěkně poskakovala a panáčkovala, kdybys na ni byl hodný a poslechl ji –

HELMER Tak ven s tím.

NORA Skřivánek by cvrlikal ve všech pokojích, tiše i hlasitě –

HELMER No co, to dělá skřivánek tak jako tak.

NORA Dělal bych rusalku a zatančila bych ti při měsíčku.

HELMER Noro – nemyslíš snad to, co už jsi říkala včera?

NORA (*blíž*) Ano, myslím, Torvalde, moc a moc tě o to prosím.

HELMER A to si opravdu troufáš tuhle záležitost znovu vyhrabat?

NORA Ano, ano, musíš mě poslechnout, musíš Krogstada v bance nechat.

HELMER Ale Norinko moje milá, vždyť já už jsem to jeho místo vyhradil pro paní Lindovou.

NORA Jistě, to jsi strašně hodný; no, tak prostě místo Krogstada vyhodíš někoho jiného.

HELMER Ne, tak tohle je tedy opravdu neuvěřitelná paličatost. Lehkomyslně slíbíš, že se za něho přimluvíš, a jen proto mám já –!

NORA Ale ne, Torvalde, proto ne. Kvůli sobě. Píše do těch nejodpornějších novin, sám jsi to přece říkal. Může ti příšerně uškodit. Já se ho k smrti bojím –

HELMER Aha, chápu; děsí tě vzpomínky ze starých časů.

NORA Jak to?

HELMER No, myslíš samozřejmě na otce.

NORA Ano. Jistě. Jen si vzpomeň, jak o tačkovi zlomyslní lidi psali do novin a jak ho příšerně pomlouvali. Určitě by se jim bylo podařilo se ho zbavit, kdyby tě tam z ministerstva neposlali na kontrolu a kdybys býval nebyl tak hodný a nepomohl mu.

HELMER Ale Norinko, mezi tvým otcem a mnou je podstatný rozdíl. Tvůj otec nebyl žádný nenapadnutelný činitel. To já jsem. A to doufám budu i nadále, dokud budu zastávat tohle postavení.

NORA Ale když nikdo neví, co si špatní lidi dokážou vymyslet. Nám by se teď mohlo vést tak krásně, pokojně a šťastně bychom si mohli žít, bezstarostně a v klidu – my dva a děti, Torvalde! A proto tě tak naléhavě a ze srdce prosím –

HELMER Právě tím, že se za něho přimlouváš, mi znemožňuješ, abych ho dále zaměstnával. V bance už se ví, že chci Krogstada propustit. A kdyby se teď rozkřiklo, že se nový ředitel dal umluvit od vlastní ženy –

NORA No, a co –

HELMER Jistě, jen když svěhlavička prosadí svou, že? A já se mám zesměšnit před veškerým personálem – aby si lidi mysleli, že jsem závislý na všelijakých vnějších vlivech? To si piš, že by se mi to hezky rychle vymstilo. A kromě toho – je tu ještě jedna okolnost, která naprosto vylučuje, aby Krogstad v bance zůstal, dokud jí já budu šéfovat.

NORA Jaká okolnost?

HELMER Nad jeho mravním pokleskem bych v nejhorsím případě mohl ještě přimhouřit oči –

NORA No, vid'?

HELMER Kromě toho jsem slyšel, že prý má být celkem schopný pracovník. Ale zamlada jsme se znali. Taková ta ukvapená známost, co je člověku později v životě na překážku. No, můžu ti to nakonec říct rovnou: tykáme si. A ten netaktní člověk se s tím ani v nejmenším netají, když jsou u toho jiní lidi. Naopak – myslí si, že ho to opravňuje chovat se ke mně naprosto familiérně, a každou chvíli trumfuje s tím svým: ty, Torvalde, ty! Ujišťuju tě, že je mi to nanejvýš trapné. Mé postavení v bance by kvůli němu bylo naprosto nesnesitelné.

NORA Torvalde, tohle nemůžeš myslet vážně.

HELMER Tak? A pročpak?

NORA Protože to jsou samé malicherné ohledy.

HELMER Co to povídáš? Malicherné! Tak ty si myslíš, že jsem malicherný!

NORA Ale ne, právě naopak, Torvaldku; a právě proto –

HELMER Nic naplat; označuješ moje pohnutky za malicherné; pak to tedy musí platit i o mně. Malicherný! No prosím! – Tak s tímhle tedy hezky rychle skončujeme. *(Jde ke dveřím do předsíně a křikne.)* Heleno!

NORA Co chceš dělat?

HELMER *(hledá ve svých papírech)* Rozhodnout to. *(Služebná vejde.)*

HELMER Tady ten dopis vezmeš okamžitě dolů. Zavolej kurýra, ať to zařídí. Ale rychle. Adresa je na obálce. Tady jsou peníze.

SLUŽEBNÁ Ano, děkuju. *(Odejde s dopisem.)*

HELMER *(složí papíry)* Tak, moje milá paní tvrdohlavá, to bychom měli.

NORA *(bez dechu)* Torvalde – co je v tom dopise?

HELMER Krogstadova výpověď.

NORA Odvolej jí, Torvalde! Ještě je čas. Torvalde, prosím tebe, odvolej jí! Udělej to kvůli mně; kvůli sobě; kvůli dětem! Slyšíš, Torvalde; udělej to! Nevíš, co se na nás na všechny po tomhle snese.

HELMER Už je pozdě.

NORA Ano, už je pozdě.

HELMER Podívej se, Norinko, já ti odpouštím ten strach, co tady dáváš najevo, i když mě vlastně v podstatě uráží. Ano, uráží. Není to snad urážlivé, myslet si, že bych se já měl bát pomsty nějakého mizerného pokout-

ního advokáta? Ale já ti to přesto odpustím, protože je to krásné svědectví o tom, jak mě miluješ. *(Vezme ji do náruče.)* Tak to má být, moje milovaná Norinko. Ať se stane, co chce. Věř mi, že když jde do tuhého, mám odvahu i dost sil. Jsem jednou chlap, uvidíš, že já unesu všechno.

NORA *(vyděšeně)* Jak to myslíš?

HELMER Všecko, ti povídám.

NORA *(se ovládne)* To nesmíš, nikdy, rozumíš?

HELMER Prosím; tak se o to podělíme – jako manžel s manželkou. Tak to má být. *(Laská ji.)* Už má dušička pokoj? No no no, co ta vyděšená holubičí očička? Stejně si to všechno jen zbytečně namlouváš. – No, tak hezky jdi, zahraj si tarantelu a cvič si trochu s tamburinou. Já si sednu až dozadu do kanceláře a pozavírám všechny dveře, takže nic neuslyším; můžeš si dělat rámus, jak budeš chtít. *(Ve dveřích se otočí.)* A až přijde Rank, tak mu řekni, kde mě najde. *(Pokývne jí, odejde s papíry do svého pokoje a zavře za sebou.)*

NORA *(zoufalá strachy, stojí jak přibitá, šeptem)* On by toho byl schopen. Udělá to. Udělá to, vzdor všemu. – Ne, to nikdy! Než to, radši – Záchrana –! Východisko – *(Z předsíně je slyšet, že někdo zvoní.)* Doktor Rank –! Než to, radši –! Než to, ať je to radši co chce! *(Přejeďe si rukou po obličejí, vši sílou se vzchopí a jde otevřít dveře do předsíně.)*

(Doktor Rank si v předsíni zrovna svléká kožich a věší ho na věšák. V průběhu následujícího rozhovoru se venku začne stmívat.)

Pane doktore, vítám vás. Poznala jsem vás podle zvonění. Ale k Torvaldovi teď nechoďte, myslím, že má nějakou práci.

RANK A vy?

NORA *(když Rank vchází do pokoje a Nora za ním zavírá dveře)* Jako byste to nevěděl – pro vás já si chvíli času udělám vždycky.

RANK A já vám za to děkuju. Hodlám toho využívat, dokud to půjde.

NORA Jak to myslíte? Dokud to půjde?

RANK Ano. Vylekalo vás to?

NORA No, je to takový zvláštní výraz. To se jako něco stane, nebo co?

RANK Stane se to, na co jsem už dlouho připraven. Jen jsem, pravda, nemyslel, že to přijde tak brzy.

NORA *(ho chytí za paži)* Vy jste se něco dozvěděl? Musíte mi to povědět, pane doktore!

RANK *(se posadí u kamen)* Jde to se mnou z kopce. Nic se s tím nedá dělat.

NORA *(ulehčeně vydechne)* Jo ono jde o vás –?

RANK O koho jiného? Nemá cenu si něco nalhávat. Já jsem totiž ten nejubožejší ze všech mých pacientů, paní Helmerová. V těchto dnech jsem podnikl takovou celkovou inventuru vnitřního stavu. Bankrot. Do měsíce už budu zřejmě hnit na hřbitově.

NORA Ale fuj, to jsou ohavné řeči.

RANK No, vždyť to taky je pěkná ohavnost. Nejhorší je, že ještě předtím přijde tolik dalších ohavností. Už mi schází jen jedno vyšetření, a to až dodělám, budu tak zhruba vědět, kdy ten rozklad začne. Něco vám povím. Torvald je ohromně citlivá nátura, takže má výrazný odpor ke všemu odpudivému. Nechci, aby mě chodil navštěvovat –

NORA Ale pane doktore –

RANK Nechci ho tam vidět. V žádném případě. Bude mít u mě zavřené dveře. – Jakmile budu najisto vědět, že mě čeká to nejhorší, pošlu vám vizitku s černým křížem, abyste věděla, že ta odporná zkáza propukla.

NORA Tedy pane doktore, s vámi dneska opravdu není řeč. A to jsem zrovna dneska chtěla, abyste měl dobrou náladu.

RANK Se smrtí na jazyku? – A takhle pykat za hřích někoho jiného! Je v tom nějaká spravedlnost? V každé rodině tak či onak vládne stejná neúprosná odplata –

NORA *(si přitiskne ruce na uši)* Řeči, řeči! Vesele, vesele!

RANK Máte pravdu, vždyť ono je to taky všechno jen a jen k smíchu. Moje ubohá, nevinná páteř musí trpět za oficírské radovánky mého drahého tatíčka.

NORA *(u stolu vlevo)* No, když tak propadl chřestu a paštičkám z husích jater. Bylo to tak, ne?

RANK Jistě. A lanýžům.

NORA No jo, lanýžům, ano. A taky ústřicím, co?

RANK Aby ne, ústřicím, ústřicím; pochopitelně.

NORA A toho portského a šampaňského, co k tomu vypil. Je to smutné, že se takové lahůdky vrazí do kostry.

RANK A ještě k tomu do nešťastné kostry, která si jich přece vůbec neužila.

NORA To je fakt, to je na tom ze všeho nejsmutnější.

RANK *(jí zkoumavě pozoruje)* Hm –

NORA *(po chvílce)* Co se usmíváte?

RANK Ne, smála jste se vy.

NORA Ne ne, pane doktore, vy jste se usmíval.

RANK *(vstane)* Vy budete asi větší uličnice, než jsem si myslel.

NORA Nějak mě to dneska svádí k nepravostem.

RANK Zdá se.

NORA *(mu položí ruce na ramena)* Milý, milý pane doktore, nesmíte nám, Torvaldovi a mně, umřít.

RANK Však vy byste tu ztrátu lehkou překonali. Sejde z očí, sejde z mysli.

NORA *(se na něho dívá s obavami)* Myslíte?

RANK Člověk naváže nové vztahy, a pak –

NORA Kdo naváže nové vztahy?

RANK Vy i Torvald je navážete, až budu pryč. Však vy sama už jste podle mě na nejlepší cestě. Co tady večera večer pohledávala ta paní Lindová?

NORA No ne – snad na chudáka Kristinku nežárlíte?

RANK Ano, žárlím. Nastoupí tady v rodině po mně. Až už já nebudu moct, má tady snad tahle ženská –

NORA Pssst! Ne tak hlasitě; je tady vedle.

RANK Už zase? Tak vidíte.

NORA Jenom mi opravuje šaty. Panebože, s vámi je ale opravdu těžká řeč. *(Sedne si na pohovku.)* No tak, pane doktore, buďte hodný; zítra uvidíte, jak krásně budu tančit. A představujte si přitom, že to dělám jen a jen pro vás – no a pro Torvalda, jak jinak – samo sebou. *(Vytahuje různé věci z krabice.)* Sedněte si tady, něco vám ukážu.

RANK *(si sedne)* Copak?

NORA Tady, podívejte. Podívejte se.

RANK Hedvábné punčošky.

NORA Pleťové. Nejsou nádherné? Tady je teď tma, ale počkejte zítra – Ne, ne, ne; smíte se podívat jen na chodidlo. Ale co, můžete se klidně podívat i výš.

RANK Hm –

NORA Co se tváříte tak kriticky? Myslíte, že mi nepadnou?

RANK O tom si rozhodně nemůžu utvořit cfmkoli podložený názor.

NORA *(ho chvíličku pozoruje)* Fuj, styďte se. *(Lehce ho uhodí punčoškami přes ucho.)* To máte za to. *(Punčošky zase zabalí.)*

RANK A jaké krásy ještě uvidím?

NORA Už neuvídíte vůbec nic; protože zlobíte. *(Zlehka si prozpěvuje a přehrabuje se v krabici.)*

RANK *(po krátké odmlce)* Když si tu s vámi takhle důvěrně povídám, tak prostě nechápu – ne, nejde mi to do hlavy – jak by to se mnou dopadlo, kdybych se býval nedostal sem k vám do rodiny.

NORA *(úsměv)* Taky bych řekla, že je vám tady u nás docela dobře.

RANK *(tišeji, dívá se před sebe)* A teď od toho všeho muset odejít –

NORA Ale, řečičky; kam byste chodil.

RANK *(jako předtím)* – a nemoct po sobě zanechat sebeskromnější znamení díků; dokonce snad ani chvíli prchavého stesku – nic než prázdné místo, a to vyplní jakýkoli náhodný příchozí.

NORA A kdybych vás já teď požádala o –? Ne –

RANK O co?

NORA O velký důkaz vašeho přátelství –

RANK Ano, ano?

NORA Ne, chci říct – o nesmírně velkou laskavost –

RANK Vy byste mi opravdu aspoň pro jednu udělala takovou radost?

NORA Ale vždyť vůbec nevíte, co to má být.

RANK No dobře; tak to řekněte.

NORA Ba ne, já nemůžu; když ono je to tak něco nepřiměřeně – rada a pomoc a laskavost –

RANK Ale tím líp. Nedovedu si vůbec představit, co byste mohla mít na mysli. No tak, prosím vás, mluvíte. Nebo snad ke mně nemáte důvěru?

NORA Ale jistě, jako k nikomu jinému na světě. Vždyť jste můj nejvěrnější a nejlepší přítel, jako byste to nevěděl. Proto vám to taky povím. Tak tedy, pane doktore: musíte mi pomoci něčemu zabránit. Víte, jak upřímně, jak nepopsatelně mě Torvald miluje; ani na chvilíčku by se nerozpákoval položit za mě život.

RANK *(se k ní sklání)* Noro – myslíte, že jenom on –?

NORA *(sebou lehce trhne)* Jenom on co –?

RANK Že jenom on by za vás rád položil život?

NORA *(těžce)* Aha.

RANK Přísahal jsem sám sobě, že se to dozvíte, než odejdu. Vhodnější příležitost by se nikdy nemohla naskytnout. – Ano, Noro, takže teď to víte. A víte taky, že mně se můžete svěřit jako nikomu jinému.

NORA *(vstane; tiše a klidně)* Dovolíte?

RANK *(udělá jí místo, ale zůstane sedět)* Noro –

NORA *(ve dveřích do předsíně)* Heleno, přineste lampu. – *(Jde ke kamnům.)* Ach jo, milý pane doktore, tohle bylo od vás opravdu ošklivé.

RANK *(vstane)* Že jsem vás miloval stejně upřímně jako někdo jiný? To že bylo ošklivé?

NORA To ne, ale že to na mě takhle zničeno nic vybařnete. Vždyť to bylo úplně zbytečné –

RANK Jak to, zbytečné? Copak vy jste věděla –?

(Vejde služebná s lampou, postaví ji na stůl a zase odejde.)

RANK Noro – paní Helmerová – ptám se vás, vy jste něco věděla?

NORA Bože můj, vím já, co jsem věděla nebo nevěděla? Opravdu vám nedokážu říct – Pane doktore, jak jste jen mohl být tak neohrabaný! Zrovna když nám to všecko tak pěkně šlo.

RANK No, aspoň máte jistotu, že jsem vám k dispozici tělem i duší. A teď už mi to konečně řekněte.

NORA *(se na něho podívá)* Po tomhle?

RANK Prosím vás! Povězte mi, o co jde.

NORA Teď už vám nemůžu povědět vůbec nic.

RANK Ale ano, co byste nemohla. Takhle mě nesmíte trestat. Dovolte mi, abych pro vás směl udělat, co je v lidské moci.

NORA Teď už pro mě nemůžete udělat vůbec nic. – Já už ostatně žádnou pomoc nebudu zřejmě ani potřebovat. Uvidíte, že jsem si to všecko jenom namlouvala. No, určitě je to tak. Samozřejmě, jak jinak! *(Posadí se*

do houpací židle a s úsměvem se na něho podívá.) Jojo, pane doktore, vy jste ale teda. Nestydíte se aspoň trošinku, teď když tady máme tu lampu?

RANK Ne; ani ne. Ale teď bych měl možná odejít – nadobro?

NORA Ne, co vás napadá. Samozřejmě k nám budete chodit jako dřív. Víte přece, že se bez vás Torvald neobejde.

RANK Jistě, ale co vy?

NORA Já? Mně připadá, že je tady vždycky ohromně příjemně, když přijdete vy.

RANK No, a právě to mě svedlo na falešnou stopu. Vy jste pro mě stejně ale záhada. Kolikrát mi připadá, že jste se mnou skoro stejně ráda jako s Helmerem.

NORA No, víte, jsou prostě lidi, které má člověk ze všech nejradši, a pak jsou jiní lidi, a s těmi zase skoro ze všech nejradši je.

RANK Hm, na tom možná něco bude.

NORA Když jsem byla doma, měla jsem samozřejmě ze všech nejradši tatínka. Ale jak to jen trochu šlo, odplížila jsem se do pokoje ke služkám, tam byla vždycky ohromná legrace. O leccem mě poučily, a pak, holky si vždycky spolu tak příjemně povídaly.

RANK Aha, takže já jsem tady jako náhrada za ně.

NORA *(vyskočí a přiběhne k němu)* Ale milý pane doktore, tak jsem to přece vůbec nemyslela. Jenom – dovedete si snad představit, že s Torvaldem je to jako s tatínkem –

(Z předsíně vejde služebná.)

SLUŽEBNÁ Milospani! *(Něco jí šeptá a dává jí vizitku.)*

NORA *(se honem podívá na vizitku)* Á! *(Strčí vizitku do kapsy.)*

RANK Stalo se něco?

NORA Ne, ne, vůbec ne; to jenom; ty moje nové šaty –

RANK Šaty? Ty jsou přece tady.

NORA Jo, tyhle; ne ne, to jsou jiné; ty jsem si objednala; Torvald se to nesmí dozvědět –

RANK Aha, tak tady máme to veliké tajemství.

NORA No právě; jděte k němu, prosím vás; je vzadu v pokoji; a zdržte ho tam zatím –

RANK Jen klid; mně neunikne. *(Jde do Helmerova pokoje.)*

NORA *(služebně)* On čeká v kuchyni?

SLUŽEBNÁ Ano prosím, přišel po zadních schodech –

NORA A tos mu neřekla, že tu někoho mám?

SLUŽEBNÁ Ale řekla, jenže to nebylo nic platný.

NORA Nechce odejít?

SLUŽEBNÁ Ne, nepůjde prej, dokavad si nepromluví s milospaní.

NORA Tak ať jde sem; ale potichu. A Heleno, nikomu ani muk; je to překvapení pro manžela.

SLUŽEBNÁ Ano, prosím, já vím – (*Odejde.*)

NORA Tak, a teď dojde k nejhoršímu. Vzdor všemu. Ne, ne, ne, nemůže k tomu dojít. Nesmí k tomu dojít. (*Jde ke dveřím Helmerova pokoje a zajistí je zástrčkou.*)

(*Služebná otevře dveře Krogstadovi a zase za ním zavře. Krogstad je v kožichu, má beranici a boty do sněhu.*)

(*K němu.*) Mluvte tiše; manžel je doma.

KROGSTAD Tak ať je.

NORA Co mi chcete?

KROGSTAD Na něco se chci zeptat.

NORA Tak honem. Na co?

KROGSTAD Víte asi, že už jsem dostal výpověď.

NORA Nemohla jsem tomu zabránit. Bojovala jsem za vás ze všech sil, opravdu, ale nebylo to nic platné.

KROGSTAD To vás manžel tak málo miluje? Ví, čemu vás můžu vystavit, a přesto si troufne –

NORA Jak vás může napadnout, že se to dozvěděl?

KROGSTAD Ale kdepak, ani mě to nenapadlo. Prosím vás, človíček jako Torvald Helmer že by měl tolik chlapské odvahy –

NORA Pane doktore, já trvám na tom, abyste o mém muži mluvil s úctou!

KROGSTAD Prosím, prosím, s veškerou úctou, jíž jsem mu povinován. Ale vzhledem k tomu, milostivá paní, že to před ním tak úzkostlivě tajíte, dovoluji si předpokládat, že se vám od včerejška dostalo poněkud lepších informací o tom, čeho jste se to vlastně dopustila.

NORA Rozhodně lepších, než jaké byste mi mohl poskytnout vy.

KROGSTAD No, to víte, takový mizerný právník jako já –

NORA Tak co mi tedy chcete?

KROGSTAD Jen jsem se chtěl podívat, jak to s vámi vypadá, paní Helmerová. Celý den jsem na vás myslel. Takový vymahatel, pokoutní advokátek, takový – no, někdo jako já, má totiž taky něco, čemu se říká srdce, víte?

NORA Tak to dokažte; myslíte na moje děti.

KROGSTAD Myslela jste snad vy nebo váš muž na moje děti? Ale to už je teď jedno. Chtěl jsem vám říct jenom tolik: nemusíte tuhle záležitost zatím brát nějak moc vážně. Aspoň zpočátku nedejte z mé strany k žádnému trestnímu oznámení.

NORA Ne, vidíte že ne; vždyť já to věděla.

KROGSTAD Všecko se to dá zařídit klidně a k oboustranné spokojenosti; vůbec se to nemusí dostat mezi lidi – zůstane to čistě mezi námi třemi.

NORA Můj muž se o tom nesmí za žádnou cenu dozvědět.

KROGSTAD Jak byste tomu mohla zabránit? Můžete snad uhradit zbývající částku?

NORA Ne, teď hned ne.

KROGSTAD Nebo byste snad peníze mohla narychlo z nějakého zdroje sehnat?

NORA Takový zdroj nehodlám použít.

KROGSTAD No, ono by vám to stejně nebylo nic platné. I kdybyste měla v ruce já nevím kolik peněz, ten úpis byste za ně ode mě nedostala.

NORA Tak mi povězte, k čemu ho chcete využít.

KROGSTAD Chci si ho prostě nechat – mít ho k dispozici. Nikdo cizí se o tom nedozví. Takže kdybyste se snad čirou náhodou odhodlávala k nějakému zoufalému kroku –

NORA To se odhodlávám.

KROGSTAD – kdybyste například uvažovala, že utečete z domova –

NORA To uvažuju!

KROGSTAD – nebo pomýšlela na něco ještě horšího –

NORA Jak to víte?

KROGSTAD – tak to pusťte z hlavy.

NORA Jak můžete vědět, že na to pomyslím?

KROGSTAD Protože na to zpočátku pomyslíme skoro všichni. Já jsem na to pomýšlel taky; jenže jsem k tomu na mou duši neměl odvalu.

NORA (*bezbarvě*) Já taky ne.

KROGSTAD (*s úlevou*) No, vidíte. Taky k tomu nemáte odvalu, že ne?

NORA To tedy nemám; to tedy nemám.

KROGSTAD Však by to taky byla velká hloupost. Jen co se přežene první rodinná bouřka – Mám tady v kapse pro vašeho muže dopis –

NORA A tam to všecko je?

KROGSTAD Řečeno co možná nejšetrnějšími slovy.

NORA (*rychle*) Ten dopis nesmí dostat. Roztrhejte ho. Já ten zdroj peněz tedy přece jen použiju.

KROGSTAD Nezlobte se, milostivá paní, ale mám dojem, že jsem vám před chvílí řekl –

NORA Ale já nemluvím o těch penězích, co vám dlužím. Řekněte mi prostě, kolik od manžela chcete, a já tu částku seženu.

KROGSTAD Žádné peníze od vašeho manžela nechci.

NORA A co tedy chcete?

KROGSTAD To se hned dozvíte. Chci se postavit na nohy, milostivá paní; chci nahoru; a k tomu mi váš pan manžel musí pomoci. Půl druhého roku jsem se nedopustil ničeho nečestného; bojoval jsem po celou tu dobu se zoufalou bídou; stačilo mi vypracovávat se krůček po krůčku. Teď mě vy-

hánějí, a já se nespokojím jenom s tím, že mě někdo vezme na milost. Já chci nahoru, vám říkám. Chci zpátky do banky – a chci vyšší postavení; váš muž pro mě vytvoří nové místo –

NORA To neudělá – nikdy!

KROGSTAD Ale udělá; já ho znám; ani necekne, netroufne si. A jak se tam dostanu a budu vedle něho, tak uvidíte! Do roka a do dne budu ředitelem – pravá ruka. Akciovou banku povede Nils Krogstad, a žádný Torvald Helmer.

NORA Toho se nedožijete!

KROGSTAD Vy že byste –?

NORA Teď už tu odvalu mám.

KROGSTAD Kdepak, mně strach nenaženete. Fajnová, rozmazlená dáma jako vy –

NORA Uvidíte; uvidíte!

KROGSTAD Třeba takhle pod led? Do studené, černé vody? A zjara se objevit na hladině, odpudivá, k nepoznání, vlasy pryč –

NORA Mně strach nenaženete.

KROGSTAD Vy mně taky ne. Takové věci se totiž nedělají, paní Helmerová. K čemu by to ostatně bylo? Mám ho přece stejně v kapse.

NORA A pak? Až tady já ne – ?

KROGSTAD Zapomínáte, že vaše posmrtná pověst je taky v mých rukou?

(Nora nemá slov, jen stojí před ním a upírá na něho oči.)

No, tak teď jsem vás na to aspoň připravil. Takže pěkně žádné hlouposti! Až Helmer dostane můj dopis, budu od něho očekávat zprávu. A pamatujte si, že znovu mě k těmhle věcem zahnal váš muž. A to já mu nikdy nedopustím. Poručím se, milostpaní. *(Odejde předsíní.)*

NORA *(ke dveřím do předsíně, pootevře je a poslouchá)* Jde. Dopis tu nenechal. Jistě, vždyť by to bylo nemožné. *(Otevírá dveře víc a víc.)* Ale co to? Stojí před dveřmi. Nejde po schodech dolů. Rozmýšlí si to? Že by –?

(Do schránky na dveřích spadne dopis, pak uslyšíme Krogstadvy kroky, jak se ztrácejí dole na schodišti.)

NORA *(tlumeně vykřikne, rozběhne se ke stolu u pohovky; krátká pauza)* Ve schránce. *(Plaše se přikrade ke dveřím do předsíně.)* A je tam. – Torvalde, Torvalde – nás už nic nezachrání!

LINDOVÁ *(vejde s kostým v ruce z místnosti vlevo)* Tak já myslím, že už to je. Nechceš si to vyzkoušet –?

NORA *(chraptavě a tiše)* Kristino, pojď sem.

LINDOVÁ *(odhodí šaty na pohovku)* Co je s tebou? Vypadáš, jako by do tebe uhodilo.

NORA Pojď sem. Vidíš ten dopis? Tamhle; vidíš – okénkem ve schránce.

LINDOVÁ No ano, jistě, vidím.

NORA Je od Krogstada –

LINDOVÁ Noro – to Krogstad ti půjčil ty peníze!

NORA Ano; a Torvald se to teď všechno dozví.

LINDOVÁ Ale Noro, věř mi, bude to tak pro vás oba nejlepší.

NORA Jenže ty ještě nevíš všechno. Zfalšovala jsem podpis –

LINDOVÁ Pane na nebi –!

NORA Chci ti říct jedno, Kristino, musíš mi to dosvědčit.

LINDOVÁ Jak dosvědčit? Co –?

NORA Kdybych náhodou přišla o rozum – a to by se mohlo docela dobře stát –

LINDOVÁ Noro!

NORA Anebo se mi stalo něco jiného – něco, takže bych tady nemohla být –

LINDOVÁ Noro, Noro, ty jsi úplně jak smyslů zbavená!

NORA Tak kdyby to tady někdo všechno chtěl vzít na sebe, veškerou vinu, rozumíš –

LINDOVÁ Jistě, jistě; ale jak tě vůbec může napadnout –

NORA Pak mi dosvědčíš, že to není pravda; nejsem smyslů zbavená, jsem naprosto při smyslech, abys věděla, a říkám ti: nikdo jiný o tom nevěděl; všechno jsem to udělala jen a jen já sama. Pamatuj si to.

LINDOVÁ Budu, neboj se. Ale stejně tomu nerozumím, ničemu.

NORA Jak bys tomu taky mohla rozumět? Teď se totiž stane zázrak.

LINDOVÁ Zázrak?

NORA Ano, zázrak. Ale když ono je to tak strašné, Kristino – nesmí k tonu dojít, za žádnou cenu!

LINDOVÁ Dojdu za Krogstadem a promluví s ním.

NORA Nechoď za ním; něco ti udělá!

LINDOVÁ Bývaly doby, kdy by pro mě byl udělal všechno na světě.

NORA Ten?

LINDOVÁ Kde bydlí?

NORA Co já vím –? Vlastně počkej – *(Sáhne do kapsy.)* Tady je jeho vizitka. Ale ten dopis, ten dopis –!

HELMER *(ve svém pokoji, zaklepe na dveře)* Noro!

NORA *(vykřikne strachy)* Á, co to –? Co je?

HELMER No, no, ty jsi nějak lekavá. Neboj, my ještě nejdem; vždyť ses tam zamkla; zkoušíš si to?

NORA Ano, ano; zkouším. Já budu tak krásná, Torvalde!

LINDOVÁ *(si přečetla vizitku)* Ale to je tady za rohem.

NORA Ano; ale stejně to není nic platné. Nás už nic nezachrání. Vždyť ten dopis už je ve schránce.

LINDOVÁ A klíč má tvůj muž?

NORA Ano, pořád.

LINDOVÁ Krogstad si musí dopis zase vyžádat nazpět, nečtený, musí si vymyslet nějakou záminku.

NORA Ale zrovna touhle dobou chodí Torvald schránku –

LINDOVÁ Tak ho nějak zdrž. Jdi zatím k němu. Já jsem tu hned. *(Rychle odejde dveřmi do předsíně.)*

NORA *(jde ke dveřím do Helmerova pokoje, otevře je a nakoukne dovnitř)* Torvalde!

HELMER *(v zadním pokoji)* No ne, že bych snad už směl do vlastního pokoje? Pojď, doktůrku, tak už konečně uvidíme – *(Ve dveřích.)* Ale, ale, copak?

NORA Co má být, Torvaldku?

HELMER Podle doktora mě tady měla čekat velká převleková scéna.

RANK *(ve dveřích)* Já to aspoň tak pochopil, ale zřejmě jsem se mýlil.

NORA Ano, v plné kráse mě budete smět obdivovat až zítra.

HELMER Ale Norinko, ty vypadáš nějak přetaženě. Nepřehnalas to s tím nácvikem?

NORA Ne, ještě jsem ani nezačala.

HELMER Ale měla bys –

NORA No právě, měla. Ale když mně to bez tebe nejde, potřebuju, abys mi pomohl, všecko se mi to nějak vykouřilo z hlavy.

HELMER No co, však ti brzy zase osvěžíme paměť.

NORA Ano, prosím tě, postarej se o mě, Torvalde. Slíbíš mi to? Já mám takový strach. Bude tam tolik lidí – Dneska se pro mě jednoduše musíš obětovat, celý. Žádné úřední jednání; a žádné úřední papíry. Ano? Co ty na to, Torvalde?

HELMER Slibuju; dneska večer ti budu plně k službám – ty moje beruško bezmocná. No jo, vlastně, vidíš, nejdřív abych ještě – *(Jde ke dveřím do předsíně.)*

NORA Kam jdeš?

HELMER Jen se podívat, jestli nepřišel nějaký dopis.

NORA Ne, ne, nedělej to, Torvalde!

HELMER Ale, ale, copak?

NORA Torvalde, prosím tě pěkně, nic tam není.

HELMER Já se přece jen podívám. *(Chce jít.)*
(Nora u klavíru, zahraje první takty tarantely.)
(Helmer ve dveřích, zastaví se.) Ohó!

NORA Nebudu moct zítra tancovat, když to se mnou nenazkoušíš ty.

HELMER *(k ní)* To máš vážně takový strach, Norinko?

NORA Hrozný. Pojď, začneme hned; do večere je ještě čas. Zahraj mi, Torvaldku; opravuj mě; veď mě tak, jak to děláš vždycky.

HELMER Ale rád, velice rád, když si to přeješ. *(Posadí se ke klavíru.)*

NORA *(vezme z krabice tamburínu a dlouhý pestrý šál a spěšně si ho přehodí; vyskočí kupředu a vykřikne)* Tak hraj! Já budu tančit!

(Helmer hraje a Nora tančí; dr. Rank stojí za Helmerem u klavíru a dívá se.)

HELMER *(hraje)* Pomaleji – pomaleji!

NORA Jinak to neumím.

HELMER Ne tak odvázaně!

NORA Právě tak to musí být.

HELMER *(přestane hrát)* Ne, ne, takhle to prostě nejde.

NORA *(se směje a mává tamburínou)* No, neříkala jsem to?

RANK Pusť mě k tomu, teď jí na chvílku zahraju já.

HELMER *(vstane)* Výborně; aspoň ji budu moct pořádně vést.

(Rank se posadí ke klavíru a začne hrát, Nora tančí čím dál divočeji. Helmer si stoupl ke kamnům, volá na ni pokyny a opravuje ji; Nora jako by neslyšela; vlasy se jí rozpustí a rozlijí po ramenou; Nora nedbá a tančí dál. Vejde paní Lindová.)

LINDOVÁ *(se zastaví a beze slova zírá)* Ááá –!

NORA *(tančí)* To koukáš, Kristino, co?

HELMER Ale Norinko moje milá, vždyť ty tančíš, jako by šlo o život.

NORA Taky že jde.

HELMER Doktůrku, nech toho; tohle je úplné šílenství. Nech toho, povídám.

(Rank přestane hrát a Nora se pojednou zastaví.)

(K ní.) To bych býval nikdy nevěřil. Vždyť ty jsi zapoměla úplně všecko, co jsem tě naučil.

NORA *(odhodí tamburínu)* Tak vidíš.

HELMER Tak tady bude opravdu třeba pořádného vedení.

NORA No, vidíš, že to jinak nepůjde. Musíš mě vést až úplně do konce. Slíbíš mi to, Torvalde?

HELMER To se spolehni.

NORA Dneska ani zítra nesmíš vůbec pomyslet na nic jiného než na mě; nesmíš otevírat žádné dopisy – nesmíš otevřít schránku –

HELMER Aha, pořád ještě ten strach z toho člověka –

NORA No ano, jistě, to taky.

HELMER Noro, vidím to na tobě. Že on je tam od něho dopis.

NORA To nevím; myslím, že jo, ale ty teď nic takového nesmíš číst; mezi nás nesmí přijít nic ošklivého, než bude po všem.

RANK *(tiše Helmerovi)* Nesmíš jí odporovat.

HELMER *(jí obejme kolem ramenou)* Tak dobře, bude, jak si to děťátko přeje. Ale zítra v noci, až dotančíš –

NORA Pak budeš svobodný.

SLUŽEBNÁ (ve dveřích vpravo) Milospani, je na stole.

NORA Bude šampaňské, Heleno.

SLUŽEBNÁ Prosím, milospani. (Odejde.)

HELMER Ale, ale – takže velká párty?

NORA Se šampaňským, a až do rána bílého. (Křičí ven.) A makronky, Heleno, spoustu – pro jednou.

HELMER (jí vezme za ruce) No, no, no; tak už dost téhle vyděšené rozjívěnosti. Teď už budeš zase pěkně můj malý skřivánek, jako vždycky.

NORA No jo, to víš, že budu. Zatím jdi napřed, a vy taky, pane doktore. Kristino, pomůžeš mi prosím tě, musím se učesat.

RANK (tiše, když spolu s Helmerem odchází) Nečekáte náhodou – nějakou radostnou událost?

HELMER Ale hochu, ani zdaleka; je to pořád jen ten dětinský strach, jak jsem ti říkal.

(Odejdou vpravo.)

NORA Tak co?

LINDOVÁ Odjel na venkov.

NORA Hned jsem to na tobě viděla.

LINDOVÁ Vrátil se zítra večer. Nechala jsem mu tam lístek.

NORA To jsi neměla. Ničemu nesmíš bránit. Vždyť je to nádhera, čekat, až se stane ten zázrak.

LINDOVÁ Na co to pořád čekáš?

NORA Ale, tomu ty bys nerozuměla. Jdi za nimi, já přijdu hned.

(Paní Lindová odejde do jídelny.)

(Nora chvíli stojí, jako by sbírala síly; pak se podívá na hodinky.) Pět. Sedm hodin do půlnoci. A pak čtyřicet hodin do další půlnoci. Pak bude po tanečku. Čtyřicet a sedm? Ještě jedenatřicet hodin života.

HELMER (ve dveřích vpravo) Tak kdepak je náš malý skřivánek?

NORA (k němu s rozpřaženou náručí) Tady je skřivánek.

TŘETÍ DĚJSTVÍ

Tentýž pokoj. Kulatý stůl se židlemi je teď v popředí uprostřed. Svítí na něm lampa. Dveře do předsíně jsou otevřené. Z bytu o patro výš je slyšet taneční hudba.

(U stolu sedí paní Lindová a roztržitě listuje v jakési knize; snaží se začíst, ale zdá se, že není s to se soustředit; několikrát zvedne hlavu a napjatě poslouchá.)

LINDOVÁ (se podívá na hodinky) Pořád nic. A to už je nejvyšší čas. Jen aby se ne – (Znovu poslouchá.) Á, už je tu. (Jde do předsíně a opatrně otevře dveře od bytu; ze schodiště je slyšet tiché kroky; zašeptá.) Pojdte dál. Nikdo tu není.

KROGSTAD (ve dveřích) Našel jsem doma od vás vzkaz. Co to má znamenat?

LINDOVÁ Musím s vámi nutně mluvit.

KROGSTAD Tak? A nutně zrovna tady, v tomhle bytě?

LINDOVÁ U mě doma to nejde, nemám zvláštní vchod. Pojdte dál; jsme tu úplně sami; služebná spí a Helmerovi jsou na bále o patro výš.

KROGSTAD (vejde do pokoje) To se podívejme, tak Helmerovi si dneska večer šli skočit? Opravdu?

LINDOVÁ Ano, proč ne?

KROGSTAD Jistě, máte pravdu.

LINDOVÁ Tak pojdte, promluvíme si.

KROGSTAD My dva si ještě máme co říct?

LINDOVÁ Máme si toho moc co říct.

KROGSTAD Jděte, to se mi nechce věřit.

LINDOVÁ Jistě, protože jste mi nikdy nerozuměl.

KROGSTAD Dalo se tomu snad rozumět nějak jinak než jako té nejbanálnější historce na světě? Bezcitná žena odkopne muže, protože se jí naskytne něco výhodnějšího.

LINDOVÁ To si opravdu myslíte, že jsem tak naprosto bezcitná? A myslíte si, že jsem to skoncovala s lehkým srdcem?

KROGSTAD A ne snad?

LINDOVÁ Tohle jste si opravdu myslel?

KROGSTAD Jestli to tak nebylo, tak proč jste mi tenkrát napsala to, co jste napsala?

LINDOVÁ A co jsem měla dělat? Když jsem se s vámi chtěla rozejít, považovala jsem za svou povinnost zahubit ve vás všechno, co jste ke mně cítil.

KROGSTAD (zatíná pěsti) Takhle tedy. A to – to všechno jen pro peníze!

LINDOVÁ Nesmíte zapomínat, že jsem měla bezmocnou matku a dva malé bratry. Nemohli jsme čekat na vás; s vámi to přece tenkrát bylo na hodně dlouhé lokte.

KROGSTAD Prosím, budiž; ale neměla jste právo odvrhnout mě kvůli někomu jinému.

LINDOVÁ No, já nevím. Mockerát jsem se sama sebe ptala, jestli jsem na to právo měla, nebo ne.

KROGSTAD (*tíšeji*) Když jsem ztratil vás, bylo mi, jako bych býval ztratil pevnou půdu pod nohama. Jen se na mě podívejte; trosečník na vraku.

LINDOVÁ Pomoc je možná nablízku.

KROGSTAD Byla nablízku; ale pak jste přišla vy a postavila jste se mi do cesty.

LINDOVÁ Nevědomky. Teprve dneska jsem se dozvěděla, že mám v bance nastoupit na vaše místo.

KROGSTAD Když to říkáte, tak dobře, věřím vám. Teď to tedy víte – a co, ustoupíte mi?

LINDOVÁ Ne. Vám by to totiž vůbec neprospělo.

KROGSTAD Hm, prospělo neprospělo – Já bych to stejně udělal.

LINDOVÁ Já jsem se naučila jednat rozumně. Naučil mě to život a neúprosná, hořká nutnost.

KROGSTAD A mě život naučil nevěřit planým řečem.

LINDOVÁ Tak to vás život naučil velice rozumnou věc. Ale skutkům, těm snad věříte?

KROGSTAD Jak, skutkům?

LINDOVÁ Říkal jste, že jste zůstal jako trosečník na vraku.

KROGSTAD Měl jsem dobrý důvod to říct.

LINDOVÁ Já jsem taky jako trosečnice na vraku. Nad kým truchlit nemám, o koho se starat nemám.

KROGSTAD Byla to vaše volba.

LINDOVÁ Jinou jsem tenkrát neměla.

KROGSTAD Prosím. A co dál?

LINDOVÁ Kdybychom se tak my dva trosečníci mohli spojit.

KROGSTAD Co jste to řekla?

LINDOVÁ Dvěma na jednom vraku je přece jenom líp, než když trčí každý na svém.

KROGSTAD Kristino!

LINDOVÁ Proč myslíte, že jsem přijela?

KROGSTAD Že byste si bývala vzpomněla na mě?

LINDOVÁ Jestli mám vůbec žít, tak musím pracovat, jinak to neunesu. Celý život, co pamatuju, jsem pracovala, a byla to moje největší a jediná radost. A teď jsem zůstala na světě úplně sama, prázdná a opuštěná. Pracovat jen pro sebe, v tom žádná radost není. Nilsí, zařídte, ať mám pro koho a pro co pracovat.

KROGSTAD Tomuhle já nevěřím. Je to jen přepjatá ženská šlechtetnost, takhle se obětovat.

LINDOVÁ Vám snad někdy připadlo, že jsem přepjatá?

KROGSTAD Vy byste to opravdu dokázala? Poslyšte – znáte vy vůbec mou minulost?

LINDOVÁ Ano.

KROGSTAD A víte, za co mě tady považují?

LINDOVÁ Neříkal jste před chvílí něco v tom smyslu, že se mnou by z vás býval mohl být někdo jiný?

KROGSTAD Vím to naprosto jistě.

LINDOVÁ A teď už by se to stát nemohlo?

KROGSTAD Kristino – tohle říkáte naprosto uváženě? Ano, je to tak. Vidím to na vás. Takže se opravdu odvážíte –?

LINDOVÁ Já potřebuju být pro někoho matkou; a vaše děti matku potřebují. My dva potřebujeme jeden druhého. Víte, já věřím, že je ve vás zdravý základ – s vámi se odváším všeho.

KROGSTAD (*ji popadne za ruce*) Děkuju, děkuju vám, Kristino – teď už se dokážu rehabilitovat v očích ostatních. – Ale já úplně zapomněl –

LINDOVÁ (*poslouchá*) Psst! Tarantela. Teď už musíte jít. Honem, běžte!

KROGSTAD Proč? Co se děje?

LINDOVÁ Slyšíte tu hudbu nahoře? Hned jak skončí, můžeme je tu čekat.

KROGSTAD Jistě, já už jdu. Stejně je to všechno marné. Vy pochopitelně nevíte, k jakému kroku proti Helmerovým jsem se uchýlil.

LINDOVÁ Ale vím, jistě že vím.

KROGSTAD A i přesto byste se odvážila –?

LINDOVÁ Dovedu si živě představit, k čemu může člověka jako vy dohnat zoufalství.

KROGSTAD Bože můj, kdybych to tak mohl vzít zpátky!

LINDOVÁ To byste mohl docela dobře. Ten váš dopis je totiž ještě pořád ve schránce.

KROGSTAD Víte to jistě?

LINDOVÁ Naprosto; ale –

KROGSTAD (*se na ni zkoumavě podívá*) Tak takhle tedy? Chcete svou přítelkyni zachránit za každou cenu. Tak to řekněte rovnou. Je to tak?

LINDOVÁ Milý příteli; když se člověk prodá kvůli jiným jednou, tak podruhé už to neudělá.

KROGSTAD Požádám, aby mi dopis vrátili.

LINDOVÁ Ne, to ne.

KROGSTAD Ale ano, samozřejmě. Počkám tady, až přijde Helmer dolů, řeknu mu, aby mi dopis vrátil – že se to týká jenom té mé výpovědi – že to nemá číst –

LINDOVÁ Ba ne, Nilsí, vy ten dopis vzít zpátky nesmíte.

KROGSTAD Prosím vás, copak jste si se mnou neujednala tuhle schůzku právě kvůli tomu?

LINDOVÁ Jistě, v takovém tom prvním návalu strachu. Jenže to už je čtyřicet hodin, a za tu dobu já jsem v téhle rodině byla svědkem neuvěřitelných věcí. Helmer se to musí všechno dozvědět. Tohle nešťastné tajemství musí vyjít na světlo. Ti dva si to musejí všechno vysvětlit. S tím utajováním a těmi výmluvami už to prostě nejde dál.

KROGSTAD Tak dobře – když si na to troufáte – Ale jedno udělat můžu, a to hned –

LINDOVÁ (*poslouchá*) Honem! Bězte! Tanec skončil; teď už to začíná být nebezpečné.

KROGSTAD Čekám na vás dole.

LINDOVÁ Dobře; doprovodíte mě.

KROGSTAD Takhle šťastný jsem ještě v životě nebyl. (*Odejde dveřmi vedoucími ven; dveře do předsíně zůstávají nadále otevřené.*)

LINDOVÁ (*zběžně uklízí a připravuje si kabát*) To to tedy vzalo obrat! To tedy jo. To je tedy obrat! Mít najednou pro koho pracovat – pro koho žít; mít rodinu, vytvářet útulný domov. No, ale práce to tedy bude – Už aby tu byli – (*Poslouchá.*) No, konečně. Honem, kabát. (*Oblékne se.*)

(*Zvenku je slyšet Helmerův a Nořin hlas; pak klíč v zámku a Helmer téměř násilím vtáhne Noru do předsíně. Nora je převlečená za Italku a přes ramena má velký černý šál; Helmer je ve společenském a přes oblek má otevřené černé domino.*)

NORA (*ještě ve dveřích, klade odpor*) Ne, ne! Sem ne. Já chci zpátky nahoru. Takhle brzy ne!

HELMER Ale no tak, Norinko –

NORA Pěkně prosím, Torvaldku. Pěkně prosím, smutně koukám – aspoň ještě hodinku!

HELMER Už ani minutu, ty můj broučku sladký. Víš, že jsme se tak domluvili. No tak; a teď pěkně do pokoje; ještě se mi tady nastyďteš.

(*Nora sice klade dál odpor, ale Helmer ji odvede do pokoje.*)

LINDOVÁ Dobrý večer.

NORA Kristino!

HELMER No ne; paní Lindová, vy jste tu ještě?

LINDOVÁ Ano, neztejte se, moc jsem chtěla vidět Noru v plné parádě.

NORA Tos tady na mě tak dlouho čekala?

LINDOVÁ No, bohužel jsem to nestihla včas, když jsem přišla, bylas už nahore. Říkala jsem si, že přece nemůžu odejít jen tak, že se na tebe musím podívat.

HELMER (*stáhne Noře šál z ramen*) No, jen se na ni pěkně podívejte. Podle mě je co obdivovat. Není nádherná, paní Lindová?

LINDOVÁ To tedy je, opravdu –

HELMER Není pozoruhodně nádherná? Ve společnosti o tom panovala na-prostá shoda. Ale jak je vám příšerně svéhlová – ta moje beruška sladká. No, tak co my si s tím počneme? Představte si, že jsem ji musel odvést skoro násilím.

NORA Říkám ti, Torvalde, budeš litovat, žes mi nedopřál ještě aspoň půlhodinku.

HELMER No tak to slyšíte, paní Lindová. Zatančí tu svou tarantelu – má bouřlivý úspěch – tedy celkem zasloužený – i když by se dalo říct, že její výkon byl možná až trochu přehnaně přirozený; tedy chci říct – poněkud víc než by, přísně řečeno, odpovídalo požadavkům umění – no ale prosím, budíž! Hlavní věc je – má úspěch, má bouřlivý úspěch. A já jí mám potom dovolit, aby tam ještě zůstala? Účinek oslabila? Ne ne, pěkně děkuju: já jsem svou Capričanku, Capričku, prostě kapriciózní krásku z Capri dalo by se říct, že, prostě vzal pod paží, rychlé čestné kolo po sále; úklon na všechny strany, a – jak se říká v řeči románové – adié, divukrásný prelude. Aktšlus musí být vždycky efektní, paní Lindová. Jenže tohle já Noře nemůžu vtlouct do hlavy. Fuj, tady je ale vedro. (*Odhodí domino na židli a otevře dveře do svého pokoje.*) Cože? Tady je tma. No jo, vlastně, samozřejmě. Omluvte mě – (*Jde dovnitř a rozsvítí tam.*)

NORA (*rychle a bez dechu šeptá*) Tak co?

LINDOVÁ Mluvila jsem s ním.

NORA No a co?

LINDOVÁ Noro – musíš to manželovi všechno povědět.

NORA (*bezbarvě*) Já to věděla.

LINDOVÁ Z Krogstadovy strany se nemáš čeho bát. Ale musíš promluvit.

NORA Já nepromluvíím.

LINDOVÁ Tak promluví dopis.

NORA Děkuju ti, Kristino. Teď už vím, co je třeba udělat. Psst – !

HELMER (*se vrátí do pokoje*) Tak jak, milostivá, už jste se dost naobdivovala?

LINDOVÁ Ano. Takže teď vám oběma popřeju dobrou noc.

HELMER Ale ne, už? Co tady to pletení, to je vaše?

LINDOVÁ (*si je vezme*) Ano. Děkuju. Málem jsem ho tu zapoměla.

HELMER Tak vy pletete?

LINDOVÁ Ano, jistě.

HELMER Víte, co byste měla radši? Vyšívat.

LINDOVÁ Tak? A proč?

HELMER Jistě, protože je to mnohem grációznější. Podívejte: vyšívání se drží takhle, v levé ruce, a pravou se jehla vytáhne – takhle, jo? – lehkým, plavným obloukem; no ne?

LINDOVÁ No, to je možné –

HELMER Právě – kdežto štrikovat – no, to prostě může být jen nevzhledně toporné; heleďte: ty ohnuté lokty u těla – jehlice poskakujou nahoru do-

lů – ono je na tom snad něco čínského nebo co. – Mmmm, to vám nahoře ale měli znamenité šampaňské.

LINDOVÁ No, tak dobrou noc, Noro, a už nebuď svéhlavá.

HELMER Zlatá slova, paní Lindová!

LINDOVÁ Dobrou noc, pane řediteli.

HELMER (*ji provází ke dveřím*) Dobrou noc, dobrou noc; doufám, že dorazíte domů bez úhony. Já bych jinak hrozně rád –; no, vždyť to máte kousek. Dobrou noc, dobrou noc.

(*Paní Lindová odejde, Helmer za ní zavře a vrátí se.*)

No konečně! To bysme měli. Baba otravná.

NORA Ty budeš asi strašně unavený, Torvalde.

HELMER Já? Ale vůbec ne!

NORA Ospalý taky ne?

HELMER Ale ani v nejmenším. Naopak, mně je ohromně do skoku. Zato ty nám vypadáš nějak utahaně a ospinkaně.

NORA No, jsem celá utahaná. Taky už brzy usnu.

HELMER Tak to vidíš; vidíš to! Přece jen jsem udělal dobře, že jsme tam nezůstali.

NORA Ty ať uděláš, co uděláš, vždycky uděláš dobře.

HELMER (*ji políbí na čelo*) Teď promluvil skřivánek jako člověk. Jo, všimla sis, jak se Rank dneska večer rozdováděl?

NORA Jo? Opravdu? Vůbec jsem s ním nemluvila.

HELMER No, já skoro taky ne; ale už dlouho jsem ho neviděl v tak výborné náladě. (*Chvíli se na ni dívá; pak k ní přistoupí blíž.*) Hm – ale že je to nádhera, být zase doma, pěkně u sebe; a úplně sám s tebou. – Ach, ty rozkošná, nádherná ženská jedna mladá!

NORA Nedívej se na mě takhle, Torvalde!

HELMER Já že se nemám dívat na svůj nejvzácnější majetek? Na veškerou tu krásu, co patří mně, jen a jen mně a nikomu jinému?

NORA (*přejde na druhou stranu stolu*) Takhle se mnou dneska večer nemluv.

HELMER (*jde za ní*) Ještě ti bouří v krvi ta tarantela, takže jsi ještě svůdnější. Slyšíš – hosti odcházejí. (*Tišeji.*) Noro – za chvíli bude v celém domě ticho.

NORA To doufám.

HELMER No, víd', lásko moje? Víš, co ti povím? Když jsme tak někde spolu ve společnosti – víš, proč na tebe skoro nepromluví, proč jsem od tebe vždycky tak daleko a jen občas se po tobě jen tak kradmo podívám – víš proč? Protože to si vždycky představuju, že jsi moje tajná milenka, moje tajná mladičká snoubenka, a nikdo netuší, že spolu něco máme.

NORA Ano, jistě, vždyť já vím, že nemyslíš na nic jiného než na mě.

HELMER A když se pak chystáme odejít a já ti na ta tvoje krásná mladistvá ramena kladu šál – ach, ten zázračný sklon tvé šíje! –, tak si pokaždé představuju, že jsi moje mladičká nevěsta, že právě přicházíme ze svatby, že tě poprvé přivádím do svého domu – že jsem s tebou poprvé sám – naprosto sám s tebou, ty mladičká, rozechvělá krásko! Celý dnešní večer netoužím po ničem jiném než po tobě. Když jsem tě viděl, jak svádívě víříš v té tarantele, vařila se ve mně krev; už jsem to nemoh vydržet; – proto jsem tě odtamtud odvedl tak brzy –

NORA Jdi už, Torvalde! Nech mě. Já nechci.

HELMER Co to má znamenat? Snad mě nechceš jen tak dráždit, Norinko? Nechci, nechci? Nejsem snad tvůj muž –?

(*Někdo zaklepe na dveře z chodby.*)

NORA (*sebou trhne*) Slyšels –?

HELMER (*volá do předsíně*) Kdo je?

RANK (*zvenku*) To jsem já. Smím na chvíličku dál?

HELMER (*tiše, našťvaně*) Zrovna teď, co zase chce? (*Nahlas.*) Moment. (*Jde otevřít.*) To jsi hodný, že jsi kolem nás nepřešel jen tak.

RANK Zdálo se mi, že slyším tvůj hlas, a měl jsem chuť se u vás zastavit. (*Zběžně přelétne pohledem po pokoji.*) Jo jo, stará, důvěrně známá místa. Pěkné a útulné to tu máte, vy dva jste si to uměli zařídit.

HELMER Řek bych, že ty sis nahoře užíval taky docela pěkně.

RANK Znamenitě. A proč taky ne? Proč by si člověk na tomhle světě neměl užívat? Aspoň kolik může a dokud může. Víno bylo výborné –

HELMER Zvlášť to šampaňské.

RANK Taky sis všiml? Je to skoro k nevíře, co jsem ho do sebe natil.

NORA Torvald ho dneska večer taky vypil dost.

RANK Opravdu?

NORA Ano; a to je s ním vždycky potom ohromná zábava.

RANK Proč by si člověk taky nemohl večer trochu vyhodit z kopýtka, když předtím stráví užitečný den, ne?

HELMER Užitečný – no, tak tím já se bohužel pyšnit nemůžu.

RANK (*ho plácne po rameni*) Zato já jo, to ti povím.

NORA Ale pane doktore, vy jste přece měl dneska na programu nějaké vědecké vyšetření.

RANK No právě.

HELMER No tohle, naše Norinka mluví o vědě!

NORA A smím vám blahopřát k výsledku?

RANK To smíte.

NORA Takže byl dobrý?

RANK Úplně nejlepší, jak pro lékaře, tak pro pacienta – jistota.

NORA (*rychle a pátravě*) Jistota?

RANK Stoprocentní jistota. Takže řekněte, neměl jsem si večer za odměnu vyhodit z kopytka?

NORA Jistě, dobře jste udělal, pane doktore.

HELMER Tak to já prosím plně souhlasím; ale jen abys ráno nelitoval.

RANK No co, za všechno se holt v životě platí.

NORA A, pane doktore, vy máte ohromně rád maškarní, vidíte?

RANK To jo, když je k vidění hodně výstředních převleků –

NORA Tak mi řekněte: za co my dva půjdeme na příštím maškarním?

HELMER Ty lehkomyšlnice – ty už teď myslíš na ten příští?

RANK My dva? Ale jo, to vám povím: vy budete dítko Štěstěny –

HELMER No jo, jenže dokážeš vymyslet převlek, aby něco takového vyjádřil?

RANK Ať se tvoje paní choť dostaví tak, jak denně prochází životem –

HELMER No, tak to jsi vystih. A co ty?

RANK Jo, kamaráde, tak to už je mi taky naprosto jasné.

HELMER Jo?

RANK Na příštím maškarním budu neviditelný.

HELMER Trochu zvláštní, ne?

RANK Existuje takový velký černý klobouk – ty jsi ještě neslyšel o klobouku neviditelnosti? Ten si nasadíš, a nikdo tě neuvidí.

HELMER *(potlačí úsměv)* Ne, to máš pravdu.

RANK Ale já málem zapomněl, proč jsem přišel. Torvalde, dej mi doutník, takové to tmavé havana.

HELMER Ale s radostí – prosím. *(Podá mu pouzdro.)*

RANK *(si vezme a odřízne špičku)* Díky.

NORA *(škrtně zápalku)* A já vám dám oheň.

RANK Děkuju vřele. *(Nora mu přidrží zápalku, Rank si zapálí.)* Tak sbohem.

HELMER Na shledanou, na shledanou, kamaráde.

NORA Dobře se vyspěte, pane doktore.

RANK Díky za přání.

NORA A vy mi popřejte totéž.

RANK Vám? Prosím, když chcete – Dobře se vyspěte. A díky za oheň.
(Pokývne oběma a odejde.)

HELMER *(tlumeně)* Hodně pil.

NORA *(nepřítomně)* To je možné.

(Helmer vytáhne z kapsy svazek klíčů a jde do předsíně.)

Torvalde – kam to jdeš?

HELMER Musím vybrat schránku, už je plná; ráno by se tam nevešly noviny –

NORA Ty budeš ještě teď v noci pracovat?

HELMER To víš, že ne. – Ale, copak? Tady někdo něco dělal se zámkem?

NORA Se zámkem?

HELMER No jo. Co by to mohlo být? Přece snad ne služka –? A tady je zlomená sponka. Ta je přece tvoje, Noro –

NORA *(rychle)* No, to asi děti –

HELMER Heleď, tak tohle ať si nezvykají. Hm, hm; no konečně se mi to podařilo otevřít. *(Vybere věci ze schránky a křikne do kuchyně.)* Heleno? – Heleno, zhasněte v předsíni. *(Vrátí se do pokoje a zavře za sebou dveře do předsíně; s dopisy v ruce.)* Koukej, co tam toho bylo. *(Přebírá se jimi.)* Co je tohle?

NORA *(u okna)* Ten dopis! Ne, Torvalde, ne!

HELMER Dvě vizitky – od Ranka.

NORA Od doktora Ranka?

HELMER *(si je prohlíží)* MUDr. Henrik Rank. Byly úplně navrchu, musel je tam hodit, když odcházel.

NORA Je na nich něco napsané?

HELMER Nad jménem je černý kříž. Podívej. To jsou ale nápady. Jako by ohlašoval vlastní úmrtí.

NORA Taky že jo.

HELMER Cože? Ty o tom něco víš? On něco říkal?

NORA Ano. Až prý dostaneme tuhle vizitku, znamená to, že se s námi loučí. Zavře se doma a umře.

HELMER Chudák jeden. Věděl jsem, že tu se mnou nebude dlouho. Ale takhle brzy – A že se někam ukryje jako raněné zvíře –

NORA Když už k tomu musí dojít, je nejlepší, když se to stane beze slov. Vidí, Torvalde?

HELMER *(přechází sem tam)* Byl s námi tak srostlý. Připadá mi – vůbec si nedovedu představit, že tu nebude. To jeho utrpení a ta jeho samota jako by tvořily takové zamračené pozadí našeho prosluněného štěstí. – No, možná že je to tak lepší. Aspoň pro něho. *(Zastaví se.)* A možná i pro nás, Noro. Teď jsme odkázáni už jenom jeden na druhého. *(Obejme ji.)* Ženo moje milovaná; připadá mi, že tě ani nedokážu držet dost pevně. Víš, Noro, kolikrát si tak říkám, kéž by ti hrozilo nějaké bezprostřední nebezpečí, abych pro tebe mohl nasadit vlastní život, krev, všechno.

NORA *(se mu vytrhne a řekne, rozhodně a pevně)* Teď si musíš přečíst ty dopisy, Torvalde.

HELMER Ba ne, dneska v noci ne. Dneska chci být s tebou, ženo moje milovaná.

NORA A myslet při tom na to, jak ti umírá kamarád?

HELMER Máš pravdu. Otřásl to námi oběma; vstoupila mezi nás taková nějaká ohavnost, myšlenky na smrt a rozklad. Musíme se toho nejdříve zbavit. A do té doby – Budeme každý zvlášť.

NORA *(se mu vrhne kolem krku)* Torvalde – dobrou noc! Dobrou noc!

HELMER *(ji políbí na čelo)* Dobrou noc, ty můj ptáčku zpěváčku malý. Dobře se vyspi, Norinko. Já si jdu přečíst ty dopisy. *(Odejde s poštou do svého pokoje a zavře za sebou dveře.)*

NORA *(dívoké oči, tápe kolem sebe, popadne Helmerovo domino, zahálí se do něj a šeptá, rychle, chraplavě a přerývaně)* Nikdy už ho neuvidět. Nikdy. Nikdy. Nikdy. *(Přehodí si šál přes hlavu.)* Nikdy už neuvidět děti. Ani ty ne. Nikdy; nikdy. – Ááá, ledová, černá voda. Ááá, bezedné –; takhle – Ááá, mít už to tak za sebou. – Teď už to drží v ruce; teď už to čte. Ááá, ne, ne; ještě ne. Sbohem, Torvalde, sbohem, děti –

(Nora chce vyběhnout přes předsín ven, vtom však Helmer prudkým pohybem otevře dveře a stane v nich s otevřeným dopisem v ruce.)

HELMER Noro!

NORA *(hlasitě vykřikne)* Ááá –

HELMER Co je to? Víš, co je v tom dopisu?

NORA Ano, vím. Pusť mě. Nech mě odejít!

HELMER *(ji drží)* Kam chceš jít?

NORA *(se mu snaží vytrhnout)* Nezachraňuj mě, Torvalde!

HELMER *(se potácí zpět od ní)* Pravdu! Je to pravda, co tady píše? To je hrůza! Ne, ne; to je vyloučené, to nemůže být pravda.

NORA Je to pravda. Milovala jsem tě nade všechno na světě.

HELMER Nech si ty pitomé výmluvy.

NORA *(krok k němu)* Torvalde –!

HELMER Ženská nešťastná – cos to udělala!

NORA Já chci pryč, pusť mě. Ty za tohle kvůli mně nesmíš pykat. Nesmíš to brát na sebe.

HELMER Nehraj mi tu komedii. *(Zamkne dveře do předsíně.)* Tady zůstaneš a hezky se mi budeš ze všeho zodpovídat. Chápeš vůbec, čeho ses to dopustila? Odpověz! Chápeš to?

NORA *(na něho upřeně hledí a pak s tuhoucím výrazem ve tváři pronese)* Ano, teď už to začínám chápat dokonale.

HELMER *(přechází kolem dokola)* To je tedy probuzení! Hrůza! Po celých těch osm let – ta, co byla má rozkoš, moje pýcha – pokrytec, lhářka – ještě hůř, mnohem hůř – zločinec! – Panebože, takový bezedný hnus! Fuj, fuj!

(Nora mlčí a nadále ho upřeně pozoruje)

(Helmer se zastaví před ní.) Mělo mě napadnout, že se něco takového stane. Měl jsem to předvídat. Jak byl tvůj otec lehkomyšlný, to bylo pane dědictví. – Mlč! Veškerou lehkomyšlnost svého otce jsi podělila. Zbožnost žádná, morálka žádná, smysl pro povinnost žádný – To je trest za to, že jsem k němu byl tak shovívavý. Kvůli tobě! A ty ses mi takhle odvděčila.

NORA Ano, takhle.

HELMER Zničila jsi veškeré moje štěstí. Veškerou budoucnost jsi mi zkazila. Hrůza pomyslet! Já jsem v moci člověka bez svědomí; vždyť on se mnou může udělat, co se mu zamane, žádat ode mě, co ho napadne, poručet mi a vláčet mnou, jak se mu zachce; a já se neodvážím ani ceknout. Takhle bídne musím klesnout a zajít kvůli nějaké lehkomyšlné ženské!

NORA Až nebudu na světě, budeš volný.

HELMER Prázdné gesto, to si nech, prosím tě. Tvůj otec měl takovéhle fráze taky vždycky po ruce. K čemu by mi to asi tak bylo, kdybys nebyla na světě, jak říkáš? K ničemu by mi to nebylo. Krogstad to může celé roztroubit tak jako tak; a když to udělá, tak na mě může padnout podezření, že jsem o tvém zločinu věděl. Někdo si třeba dokonce může myslet, že jsem za tím v pozadí stál já – že jsem tě naváděl! A za tohle všechno můžu poděkovat tobě, tobě! A to jsem tě po celou dobu našeho manželství prosím nosil na ruku. Chápeš už, jak ses proti mně provinila?

NORA *(chladně, klidně)* Ano.

HELMER Je to všechno tak neuvěřitelné, že mi to vůbec nejde do hlavy. Ale nějak se s tím vyrovnat musíme. Sundej si ten šál. Sundej si ho, povídám! – Budu se muset pokusit nějak ho uspokojit. Celá záležitost se musí za každou cenu ututlat. – A pokud jde o nás dva, musí všechno vypadat, jako by mezi námi bylo všechno při starém. Ale pochopitelně jen na oko. Takže ty zůstaneš nadále tady v bytě; to se rozumí samo sebou. Ale děti vychovávat nesmíš; ty si ti svěřit netroufnu – Ach bože, tohle muset říkat té, kterou jsem tolik miloval a kterou ještě pořád –! No, tak s tím je teď konec. Ode dneška už nejde o nějaké štěstí; jde jen a jen o to zachránit, co se dá, ubohé zbytky, kůži. *(Ozve se zvonek. Helmer sebou trhne)* Co se děje? Takhle pozdě. Že by došlo k nejhorsšímu –! Že by už –? Schovej se, Noro! Řekni, že ti není dobře.

(Nora zůstane bez hnutí stát. Helmer jde ke dveřím do předsíně a otevře je.)

SLUŽEBNÁ *(napůl svlečená)* Tady přišel dopis pro milospani.

HELMER Dej to sem. *(Popadne dopis a zavře dveře.)* Ano, je to od něho. Tobě ho nedám. Přečtu si ho sám.

NORA Tak čti.

HELMER *(u lampy)* Nějak nemám odvahy. Třeba jsme ztraceni, oba dva. Ne; musím to zjistit. *(Spěšně dopis otevře, očima přeběhne několik řádek, podívá se na příložený papír; radostně vykřikne.)* Noro!

(Nora se na něho tázavě podívá.)

Noro! – Ne; musím si to přečíst ještě jednou. – Ale ano, ano; je to tak. Jsem zachráněn! Noro, jsem zachráněn!

NORA A já?

HELMER Ty taky, přirozeně; oba jsme zachráněni, já i ty. Podívej, tady ti vrací ten dlužní úpis. Píše, že lituje a omlouvá se –; prý šťastný obrat v jeho životě –; ale co, vždyť to už je jedno, co píše. Jsme zachráněni, Noro! Teď už ti nikdo nemůže nic udělat. Ach, Noro, Noro –; ne, nejdřív

musí tyhle ohavnosti zmizet ze světa. Tak moment, jak ono – (*Podívá se na úpis.*) Ale co, nechci to vidět; od teďka to bude všechno jen zlý sen. (*Úpis i oba dopisy roztrhá na kousky, všechno to hodí do kamen a dívá se, jak to hoří.*) Tak, a vidíš; je to pryč. – Psal, že jsi od Štědrého dne – Musely to pro tebe být strašlivé tři dny, Noro.

NORA Vybojovala jsem v těch třech dnech tvrdý zápas.

HELMER A zoufala sis a neviděla jsi jiné východisko než – Ne, už na ty ohavnosti nebudeme myslet. Budeme jen jásat a opakovat: je to za námi, je to za námi! Tak mě přece poslouchej, Noro; mně se zdá, že sis to ještě plně neuvědomila: je to za námi. Ale copak je to – tyhle ztuhlé rysy? Chudáčku Norinko moje malá, já to chápu; pořád ještě nějak nemůžeš uvěřit, že jsem ti odpustil. Ale je to tak, Noro; přísahám, že je to tak: všechno jsem ti odpustil. Víم totiž, že to, co jsi udělala, udělala jsi z lásky ke mně.

NORA To je pravda.

HELMER Milovalas mě, jak má manželka milovat svého muže. Jen jsi nedovedla posoudit, jaké můžeš použít prostředky, na to ti nestačily znalosti. Ale myslíš si, že jsi mi snad méně drahá jen proto, že nedokážeš jednat sama? Kdepak; jen se hezky spolehni na mě; budu ti radit; a povedu tě. Co bych to byl za chlapa, kdyby mě na tobě dvojnásob nepřitahovala právě tahle tvoje ženská nemohoucnost. A z těch ostrých slov, víš, jak jsem na tebe vyjel, z těch si nic nedělej, to já jen tak v tom prvním zděšení, když mi připadalo, že se mi všechno hroutí. Už jsem ti odpustil, Noro; přísahám, že už jsem ti to všechno odpustil.

NORA Za odpuštění děkuju. (*Vyjde dveřmi vpravo.*)

HELMER Ne, počkej, nechod nikam – (*Nakoukne za ní.*) Co to tam děláš?

NORA (*z vedlejší místnosti*) Odkládám maškarádu.

HELMER (*u otevřených dveří*) Dobře děláš. Tak se jen hezky uklidni, abys získala zase tu správnou vyrovnanost, ty můj vystrašený ptáčku zpěvavý. A klidně se ulož k odpočinku; já mám široká křídla, a těmi tě přikryju. (*Přechází v blízkosti dveří.*) Ach, že to tu ale doma máme krásné a útulné, Noro. A pro tebe je tu bezpečné místo hezky za větrem; tady tě budu chránit jako uštvanou hrdličku, kterou se mi podařilo zachránit z jestřábových spárů; neboj, já už to tvoje ubohé rozbušené srdíčko dokážu uklidnit. Hezky pomalu, krůček po krůčku, Noro, to mi věř. Už zítra to všechno uvidíš úplně jinýma očima; a co nevidět bude zase všechno jako dřív. Už ti nebudu muset pořád opakovat, že jsem ti odpustil, protože sama neomylně pocítíš, že je to tak. Snad by sis nemyslela, že by mě vůbec mohlo napadnout tě zavrhnout nebo ti třeba jen něco vyčítat. Ba ne, Noro, přece jen nevíš, co je to srdce opravdového chlapa. Pro muže je to nepopsatelná rozkoš a uspokojení, těšit se vědomím, že odpouští své ženě – že jí odpustil z hloubi upřímného srdce. Vždyť ona se tak vlastně stává jakoby dvojnásobně jeho majetkem; jako by jí tím znovu přivedl do světa; v jistém smyslu se tím stala jeho ženou a k tomu ještě i jeho dítětem. A to budeš pro mě ode dneška i ty, ty moje bezradná, bezmocná by-

tůstko. Ničeho se neboj, Noro; jen ke mně musíš být naprosto upřímná, a já budu tvou vůlí i tvým svědomím. – Ale, copak to? Ty nejdeš spát? Ty ses převlékla?

NORA (*ve všedních šatech*) Ano, Torvalde, já jsem se převlékla.

HELMER Ale proč, teď, takhle pozdě –?

NORA Já dneska v noci nebudu spát.

HELMER Ale Norinko moje milá –

NORA (*se podívá na hodinky*) Ještě není tolik hodin. Sedni si, Torvalde; musíme si spolu důkladně promluvit. (*Sedne si z jedné strany ke stolu.*)

HELMER Noro – co to má znamenat? Ten strnulý výraz –

NORA Sedni si. Bude to dlouhé povídání. Musím si s tebou promluvit o spoustě věcí.

HELMER (*si sedne ke stolu naproti ní*) Naháníš mi strach. Já ti nerozumím.

NORA Ne, to je právě ono. Nerozumíš mi. A já jsem – až do dnešního večera – nerozuměla tobě. Nene, nepřerušuj mě. Jen poslouchej, co říkám. Budeme účtovat, Torvalde.

HELMER Jak to myslíš?

NORA (*po krátké odmlce*) Není ti nápadná jedna věc, když tady takhle sedíme naproti sobě u stolu?

HELMER Co by to mělo být?

NORA Jsme spolu osm let. A nenapadá tě, že je to za tu dobu poprvé, co spolu my dva, ty a já, manžel s manželkou, mluvíme vážně?

HELMER No, vážně – co to znamená, vážně?

NORA Za celých těch osm let – vlastně ještě víc – co se známe, jsme spolu nepromluvili jediné vážné slovo o vážných věcech.

HELMER To jsem tě měl věčně, v jednom kuse zasvěcovat do starostí, které bys mi bývala stejně nemohla pomoci nést?

NORA Nemluvíme o starostech. Říkám, že jsme si spolu nikdy vážně nesedli a nesnažili se něčemu přijít na kloub.

HELMER Ale Norinko moje milá, copak to by bylo něco pro tebe?

NORA No, a jsme u toho. Tys mi nikdy nerozuměl. – Mně jste odjakživa křivdili. Nejdřív taťka a po něm ty.

HELMER Cože! Zrovna my dva, když jsme tě milovali jako nikdo jiný?

NORA (*vrtí hlavou*) Nikdy jste mě nemilovali. Jen vám připadalo, že je docela příjemné být do mě zamilovaní.

HELMER Ale Noro, co je tohle za řeči?

NORA Ba ne, Torvalde, je to tak. Když jsem byla doma u taťky, říkal mi, co si o čem myslíš, a tak jsem si myslela totéž; a když jsem si někdy náhodou myslela něco jiného, tak jsem si to nechávala pro sebe, protože jemu by se to bývalo nelíbilo. Říkal mi, že jsem jeho malá panenka, a hrál si se mnou, jako jsem si já hrála s panenkama. Pak jsem přišla do rodiny k tobě –

HELMER Jak se to vyjadřuješ o našem manželství?

NORA (*se nedá vyrušit*) Chci říct, že jsem z tačkových rukou přešla do tvých. Všecko jsi zařídil podle svého vkusu, a tak jsem měla stejný vkus jako ty; anebo jsem se tak tvářila. Vlastně ani nevím, asi to bylo od obojího trochu, hned tak, hned zase onak. Když se na to teď tak dívám, připadá mi, že jsem tady žila jako nějaký ubožák – z ruky do úst. Žila jsem z toho, že jsem se ti předváděla, Torvalde. Ale tys to tak chtěl. Moc jste se s tačkou proti mně provinili. Zavínili jste, že ze mě nic není.

HELMER Noro, přeháníš a jsi nevděčná! Copak jsi tady nebyla šťastná?

NORA Ne, nikdy. Myslela jsem, že ano; ale nebyla.

HELMER Nebyla – nebyla šťastná!

NORA Ne. Jen veselá. A tys na mě byl vždycky ohromně hodný. Ale náš domov nebyl nic jiného než dětský pokoj. A já, tvoje žena, jsem v něm byla jen panenka, stejně jako jsem doma, jako dítě, byla jen panenka pro tačku. A děti, ty zase byly moje panenky. Připadalo mi příjemné, když sis se mnou hrál, a jim zas bylo příjemné, když jsem si s nimi hrála já. A to bylo naše manželství, Torvalde.

HELMER Něco na tom možná je – i když přeháníš a je to všecko přepjaté. Ale od nynějška bude všecko jinak. Čas hraní končí; teď je čas vychovávat.

NORA Koho? Mě, nebo děti?

HELMER Tebe i děti, lásko moje.

NORA Ach, Torvalde, ty nejsi takový muž, abys ze mě pro sebe vychoval pořádnou manželku.

HELMER A to říkáš ty?

NORA A já – jak jsem já připravená na to, abych dokázala vychovávat děti?

HELMER Noro!

NORA Copak jsi to před chvílí neřekl sám? Ten úkol se mi neodvážíš svěřit.

HELMER Když jsem se rozčilil! Jak chceš z toho vyvozovat nějaké důsledky?

NORA Ba ne, správně jsi to řekl. Na takový úkol opravdu nestačím. Nejdřív musím splnit jiný úkol. Musím koukat vychovat sama sebe. A ty nejsi takový muž, abys mi s tím dokázal pomoci. S tím si musím poradit sama. A proto teď od tebe odcházím.

HELMER (*vyskočí*) Cos to řekla?

NORA Jestli se mám vyznat sama v sobě a ve všem kolem sebe, musím být úplně sama. Proto už u tebe nemůžu zůstat.

HELMER Noro, Noro!

NORA Odejdu teď hned. Kristina mě určitě nechá přespat –

HELMER Ty ses zbláznila! Nedovolím ti to! Já ti to zakazuju!

NORA Teď už mi nic zakazovat nemůžeš. Vezmu si s sebou, co mi patří. Od tebe nechci nic, ani teď, ani později.

HELMER To je šílenství, tohleto!

NORA A zítra pak odjedu domů – myslím do svého původního domova. Tam už pak bude lehčí si něco najít.

HELMER Ty zaslepenče nezkušená!

NORA Zkušenosti budu muset získat, Torvalde.

HELMER Odejít z domova, od muže a od dětí! A co tomu řeknou lidi, na to jsi nepomyslela?

NORA Na to nemůžu brát ohled. Vím jenom, že je to nutné, že to musím udělat.

HELMER To je naprosto pobuřující. Takhle se zpronevěřit svým nejposvátnějším povinnostem.

NORA Co jsou podle tebe mé nejposvátnější povinnosti?

HELMER To ti mám vykládat já? No, snad povinnosti vůči manželovi a dětem, ne?

NORA Já mám jiné, zrovna tak posvátné povinnosti.

HELMER To tedy nemáš. Jaké povinnosti by to měly být?

NORA Povinnosti vůči sobě samé.

HELMER Ty jsi především a na prvním místě manželka a matka.

NORA Tak na to už nevěřím. Podle mě jsem především a na prvním místě člověk, já zrovna tak jako ty – nebo se aspoň musím pokusit, abych se jím stala. Dobře vím, že většina lidí dá za pravdu tobě a že v knihách to takhle nějak napsané asi je. Ale já už se nemůžu spokojit s tím, co říká většina lidí a co je napsané v knihách. Musím si tyhle věci rozmyslet a snažit se v tom všem vyznat sama.

HELMER Ve svém postavení ve vlastní rodině ses snad nevyznala? Copak nemáš v těchhle otázkách neomylného rádce? Nemáš snad náboženství?

NORA Ach, Torvalde, vždyť já ani pořádně nevím, co to vůbec náboženství je.

HELMER Co to povídáš!

NORA Vím jenom, co mi říkal kněz, když jsem šla ke confirmaci. Vyložil mi, že náboženství je to a to. Až se dostanu tady odtud a budu sama, uvážím i to. A uvidím, jestli je správné, co říkal farář, nebo tedy jestli je to správné pro mě.

HELMER Panebože, to je neslýchané, taková mladá ženská! Jestli ti tedy cestu neukáže náboženství, tak se aspoň pokusím otřást tvým svědomím. Protože mravní cítění snad máš? Nebo – odpověz mi – nebo nemáš?

NORA Těžko říct, Torvalde. Já prostě nevím. Jsem z těchhle věcí naprosto bezradná. Vím jenom, že na všechno mám úplně jiný názor než ty. Teď se dozvídám, že i zákony jsou jiné, než jsem myslela; a že by takové zákony měly být správné, to mi prostě nejde do hlavy. Žena že nemá mít právo ušetřit svého starého, umírajícího otce nebo zachránit vlastnímu manželovi život! Tomu se mi nechce věřit.

HELMER Mluvíš jako malé dítě. Nerozumíš společnosti, ve které žiješ.

NORA Ne, to tedy nerozumím. Ale teď tomu musím přijít na kloub. Musím zjistit, kdo má pravdu, společnost, nebo já.

HELMER Ty jsi nemocná, Noro; máš horečku; já mám skoro dojem, že ses snad pomátla.

NORA V životě jsem neměla tak jasnou hlavu a takovou jistotu jako teď.

HELMER Takže s jasnou hlavou a s jistotou opouštíš vlastního manžela a vlastní děti?

NORA Ano, přesně tak.

HELMER Pak existuje jen jedno vysvětlení.

NORA A sice?

HELMER Už mě nemiluješ.

NORA Ne, to je právě ono.

HELMER Noro! – Jak to můžeš říct!

NORA Bolí mě to, Torvalde, protože jsi na mě byl vždycky tak hodný. Ale nemůžu si pomoci. Už tě nemiluju.

HELMER (*se ovládne*) A o tom máš taky jasno v hlavě a jistotu?

NORA Ano, naprosto jasno a naprostou jistotu. Právě proto už tady nechci zůstat.

HELMER A dovedla bys mi taky vysvětlit, čím jsem o tvou lásku přišel?

NORA Ano, dovedla. Bylo to dneska večer, když se nestal ten zázrak. To jsem totiž poznala, že nejsi muž, za jakého jsem tě pokládala.

HELMER To mi vysvětlí nějak blíž; nechápu to.

NORA Trpělivě jsem čekala celých osm let; panebože, já přece vím, že zázraky se nedějí takhle ve všední den. A pak na mě padla tahle drtivá záležitost a já jsem si byla naprosto jistá, že teď se stane zázrak. Když tam ve schránce byl ten Krogstadův dopis – v životě by mě bylo nenapadlo, že by ses mohl podmínkám toho člověka podřídít. Byla jsem si jistá, že mu řekneš: jen tu věc vykřičte před celým světem. A až by k tomu došlo –

HELMER No, co pak? Až bych svou vlastní manželku vystavil hanbě a ostudě –!

NORA Až by k tomu došlo, byla bych si naprosto jistá, že veřejně vystoupíš, vezmeš to všechno na sebe a prohlásíš: vinen jsem já.

HELMER Noro!

NORA Chceš říct, že bych od tebe takovou oběť nikdy nemohla přijmout? Ne, pochopitelně. Jenže co by všechno moje ujišťování bylo platné proti tvému slovu? – Tak to byl ten zázrak, ve který jsem tady v hrůze doufala. A abych tomu zabránila, chtěla jsem si vzít život.

HELMER S radostí bych pro tebe pracoval ve dne v noci, Noro – snášel pro tebe samotou a žal. Ale svou čest nikdo pro toho, koho miluje, neobětuje.

NORA Dělalí to statisíce žen.

HELMER Myslíš a mluvíš jako hloupé dítě.

NORA To je možné. Ale ty nemyslíš a nemluvíš jako muž, ke kterému bych se

já mohla připojit. Když ses otřepal z toho leknutí – ne nad tím, co hrozilo mně, ale čemu jsi byl vystaven ty – a když nebezpečí pominulo, bylo to pro tebe, jako by se bývalo vůbec nic nestalo. Přesně jako předtím jsem byla zase tvůj skřivánek zpěváček a tvoje panenka, a tu teď budeš nosit na ruku dvojnásob opatrněji, když je tak křehká a subtilní. (*Vstane.*) Torvalde – v tom okamžiku jsem si uvědomila, že jsem tady osm let žila s cizím člověkem a že ty tři děti – Ani pomyslet na to nemůžu! Rozerval a roztrhala bych se na tisíc kusů.

HELMER (*těžce*) Chápu; chápu. Zeje nezi námi propast. – Ale, Noro, nedala by se zaplnit?

NORA Taková, jaká jsem, už pro tebe nejsem ta správná žena.

HELMER Mám dost sil, abych se dokázal změnit.

NORA Možná – když ti vezmou panenku.

HELMER Ale rozejít se – rozejít se s tebou! Ne, Noro, já si to vůbec nedovedu představit.

NORA (*odejde vpravo*) O to jistější je, že to tak musí být. (*Vrátí se s kabátem, kloboukem a brašnou, tu postaví na židli u stolu.*)

HELMER Noro, Noro, teď ne! Počkej do zítřka.

NORA (*si obleče kabát*) Nemůžu zůstat přes noc v bytě s cizím mužem.

HELMER Nemohli bychom tu aspoň žít jako bratr a sestra –?

NORA (*si nasadí klobouk*) Víš moc dobře, že by netrvalo dlouho, a – (*Přehodí si šál.*) Sbohem, Torvalde. Na děti se podívat nepůjdu. Víím, že jsou v lepších rukou, než jsou ty moje. Taková, jaká jsem, už pro ně nejsem nic.

HELMER Ale jednou, Noro – jednou –?

NORA Jak to mám vědět? Nevím přece vůbec, co ze mě bude.

HELMER Ale jsi moje žena, taková, jaká jsi, i taková, jaká budeš.

NORA Podívej, Torvalde; když žena opustí muže a rodinu, jako teď já, tak prý je muž podle zákona zproštěn veškerých závazků k ní. Já tě tedy rozhodně všech závazků zprošťuju. Nesmíš se cítit ničím vázán, stejně jako já ne. Oba musíme mít naprostou volnost. Tady ti vracím prsten. A ty mi dej můj.

HELMER I tohle?

NORA I tohle.

HELMER Prosím.

NORA Tak. Hotovo. Tady nechávám klíče. Co a jak, vědí děvčata – líp než já. Zítřka, až budu pryč, přijde Kristína a sbalí mi věci, co mám z domova. Ty bych prosila poslat.

HELMER Hotovo; hotovo! Noro, už si na mě nikdy nevzpomeneš?

NORA Budu určitě vzpomínat často, na tebe, na děti i na tenhle byt.

HELMER Můžu ti psát, Noro?

NORA Ne – nikdy. To nesmíš.

HELMER Ale můžu ti přece někdy poslat –

NORA Nic; nic.

HELMER – pomoct ti, kdybys potřebovala.

NORA Ne, povídám. Od cizích nic nepřijímám.

HELMER To pro tebe nemůžu nikdy být nic jiného než cizí?

NORA (vezme brašnu) Ach, Torvalde, to by se musel stát zázrak –

HELMER Tak mi řekni jaký.

NORA To bychom se oba dva, ty i já, museli změnit tak, že – Ach, Torvalde, já už na zázraky nevěřím.

HELMER Ale já na zázrak věřit budu. Dořekni to! Změnit se tak, že –?

NORA Že by se z našeho soužití mohlo stát manželství. Sbohem. (Odejde předsíní.)

HELMER (se zhroutlí na židli u dveří a překryje si tvář rukama) Noro! Noro! (Rozhlédne se a vstane.) Prázdná. Už tady není. (Povstane v něm naděje.) Zázrak – ?!

(Zdola je slyšet, jak zabouchnou vrata.)

KONEC

Poznámka ke hře

Koncept k *Domečku pro panenky* (Et dukkenjem) vznikl v době Ibsenova římského pobytu v roce 1878. Tiskem byla hra vydána 4. prosince 1879, tradičně u Frederika Hegela v kodaňském nakladatelství Gyldendal.

Světová premiéra se konala 21. prosince 1879 v Královském divadle v Kodani, následovaly inscenace ve Stockholmu (8. ledna 1880) a ještě týž měsíc v Kristianii a Bergenu.

Pokud se týká německého překladu hry, váže se k němu počín pro Ibsena zcela výjimečný a nezvyklý: na přání divadelního impresária a herečky Hedwigy Niemann–Raabeové, která měla představovat Noru na turné po severním Německu, přepsal Ibsen – ačkoli nerad – posledních osm replik hry, a tím původní tragický závěr hry zmírnil. Novou variantu napsal vlastnoručně německy:

AENDERUNG.

(Siehe Pag: 90 im gedrückten Buche.)

NORA Dass ein Zusammenleben zwischen uns beiden eine Ehe werden könnte. Lebe wohl! (*will gehen.*)

HELMER Nun denn, – gehe! (*fasst sie am Arm*)
Aber erst sollst du deine Kinder zum letztenmale sehen!

NORA Lass mich los. Ich will sie nicht sehen! Ich kann es nicht!

HELMER (*zieht sie gegen die Thüre links.*) Du sollst sie sehen! (*öffnet die Thüre und sagt leise*) Siehst du; dort schlafen sie so sorglos und ruhig. Morgen, wenn sie erwachen und rufen nach ihre (*sic!*) Mutter, dann sind sie – mutterlos.

NORA (*bebend*) Mutterlos –!

HELMER Wie du es gewesen bist.

NORA Mutterlos – ! (*kämpft innerlich, lässt die Reisetasche fallen und sagt*) O, ich versündige mich gegen mich selbst; aber ich kann sie nicht verlassen. (*sinkt halb nieder vor die (sic!) Thüre.*)

HELMER (*freudig aber leise*) Nora!
(*Der Vorhang fällt.*)

(Citováno z xerokopie rukopisného originálu.)

Existuje jediný český překlad změněného závěru (jeho autorem je Bedřich Šaloun). Tiskem vyšel ve dvou identických vydáních hry u Mamerta Knappa, poprvé v roce 1913, podruhé v roce 1920 jako 431. svazek edice Ochoťnické divadlo; v obou vydáních je změněný konec otištěn za původní Ibsenovou verzí jako varianta:

NORA Leda bychom se změnili – ty i já tak, aby spolužití naše bylo manželstvím. Buď zdrav! (*Odchází.*)

HELMER Nuže – jdi. (*Chopí ji za rámě.*) Ale dříve popatříš naposled na své děti!

NORA Puť mne! Nechci je vidět! Nemohu je vidět!

HELMER (*ji vleče ke dveřím nalevo.*) Uvidíš je! (*Otevře dveře a praví tiše.*)
Hleď, tam spí tak bezstarostně a klidně. Ráno, až se probudí a budou volat po matce, pak budou – sirotky!

NORA (*chvěje se.*) Sirotky!

HELMER Jako tys bývala.

NORA Sirotky! (*Bojuje v nitru, upustí brašnu a praví.*) O, hřeším sama na sobě, ale nemohu je opustit. (*Klesne spolu u dveří.*)

HELMER (*radostně, ale tiše.*) Noro!
(*Opona*)

Ibsen si nepřál, aby se hra se změněným koncem hrála i na jiných německých jevištích. Svědčí o tom jednak dopis Heinrichu Laubovi, řediteli Městského divadla ve Vídni, jednak dopis redakci dánského listu Nationaltidende, kde Ibsen změněný závěr dokonce označuje za „barbarské násilí na hře“.

Domeček pro panenky je nejhranější Ibsenovo drama. Oblibu hry dokazuje osm českých překladů (některé z nich vyšly několikrát v různých edicích a nakladatelstvích). Nejstarší překlad pochází od Elišky Peškové (1887, tiskem 1888 u M. Knappa pod názvem *Vánoce*). Pak následuje zmíněný překlad Bedřicha Šalouna a další. Nejnovější překlad z roku 1995 je součástí tohoto výběru.

Rovněž počet inscenací dramatu na českých jevištích je nepřeborný. Poprvé je uvedlo Švandovo divadlo na zájezdu do Brna 25. prosince 1887 v překladu Elišky Peškové pod názvem *Vánoce*, v roli Nory vystoupila Hana Kubešová, později provdaná Kvapilová. Hned nato se hrály *Vánoce* v brněnském Divadle Veveří (28. prosince 1887). Národní divadlo v Praze nastudovalo hru v novém překladu Jakuba Arbesa (vycházel ze staršího překladu – patrně E. Peškové) pod názvem *Nora*. V režii Františka Kolára hrála hlavní roli Marie Bittnerová. Pozoruhodné představení se konalo v Národním divadle 15. února 1904, kdy v hlavní roli vystoupila slavná dánská tragédka Betty Henningsová (Ibsen sám ji považoval za nejlepší představitelku Nory, jaká kdy existovala). Henningsová hrála svůj part dánsky, ale podle dobových kritik byl její výkon tak výmluvný a strhující, že obecenstvu naprosto nevadilo, že mluví neznámou, nesrozumitelnou řečí.

V Praze bylo drama v nedávné době uvedeno pod názvem *Domeček pro panenky* 17. května 1999 v divadle Rokoko (scéna MDP) v režii Jany Kališové a v překladu Františka Fröhliha. Noru hrála Lenka Vlasáková, Helmera Jiří Štěpnička.

Nejnověji pak, 14. února 2004, pod názvem *Nora* hru uvedlo brněnské Divadlo v 7 a půl (Kabinet múz) v režii Jana Antonína Pitínského a v překladu Karla Krause a Jana Raka.

hf

PŘÍZRAKY

Rodinné drama ve třech dějstvích

PŘELOŽIL FRANTIŠEK FRÖHLICH